

Govva: Marie Louise Somby, Árvu

Veiledningsordning for opplæring etter sterke språkmodeller

Anbefalinger for hvordan en varig veiledningsordning kan
etableres og driftes

Rapport til Sametinget - august 2024

Elin Fjellheim
Karen Inga Eira
Randi Juuso

Berit Anne Bals Baal
Inga Lill Sigga Mikkelsen
Annika Pasanen

Innhold

1	Innledning	5
2	Oppdraget «Veiledningsordning for sterke språkmodeller» fra Sametinget	6
2.1	SáMOS-prosjektet som utgangspunkt for dette oppdraget	6
2.2	Kort om begrepet sterke språkmodeller.....	7
2.3	Kort beskrivelse av hvordan vi planla å løse oppdraget	8
2.4	Lovmessige rammer for sterke språkmodeller	9
2.4.1	Barnehageloven og rammeplanens rammer	9
2.4.2	Opplæringsloven og læreplanverkene i Norge.....	9
3	Ulike faser av gjennomføringen av pilotprosjektet	10
3.1	Planleggingsfasen	10
3.1.1	Faggruppa som veiledere.....	11
3.1.2	Utvelgelse av skoler og barnehager	11
3.1.3	Forberedelsesmateriell og kartleggingsmateriell for deltakerne.....	13
3.1.4	Andre avklaringer og forberedelser	14
3.2	Gjennomføringsfasen barnehage-/skoleåret 2023/2024	15
3.3	Sluttfasen av veiledningsløpet	15
4	Resultater av utprøvd delen av prosjektet.....	16
4.1	Resultater fra kartleggingskjemaet i forberedelsesdelen av veiledningsløpet	16
4.2	Resultater og erfaringer underveis i veiledningsløpet	17
4.3	Erfaringer barnehagene og skolene har beskrevet i evalueringsskjemaet etter gjennomførte veiledninger	17
4.3.1	Overordnet fra skolenes og barnehagenes evaluering av egne prosesser	17
4.3.2	Språkbevissthet og vurdering av språkpraksis.....	18
4.3.3	Rapporterte utfordringer ved implementering av sterke språkmodeller	19
4.3.4	Tilbakemeldinger på gjennomføringen av veiledningene.....	21
4.3.5	Andre behov som kom fram under evalueringene.....	22
4.4	Materiell og produkter som er utviklet underveis i pilotprosjektet	23
5	Våre funn og erfaringer fra pilotprosjektet	24
5.1	Kort om utprøvd delen av prosjektet	24
5.2	Generelt om språk- og opplærings situasjonen i de ulike språkområdene	25
5.2.1	Sørsamisk område	25
5.2.2	Lulesamisk område	26
5.2.3	Nordsamisk område	27
5.3	Faggruppens erfaringer og refleksjoner fra prosjektet.....	29
5.4	Behov for en varig veiledningsordning.....	30

6	Våre anbefalinger for en varig veiledningsordning om Gievrras giellamodeallat – Nanos giellamodella – Veaksehks gielemodeellh – Sterke språkmodeller	32
6.1	Overordnede anbefalinger	32
6.1.1	Samiskspråklige ansatte – en grunnforutsetning	32
6.1.2	Barns og elevers rett til medvirkning i egen hverdag og læring	34
6.1.3	Organisering for å arbeide med sterke språkmodeller	34
6.1.4	Behov for kompetanseutvikling blant ansatte og lærere	35
6.1.5	Språkplan eller språkbruksstrategi	38
6.1.6	Mot til å endre språkpraksisen	39
6.1.7	Bygge kapasitet i samiske barnehager og skoler for utviklingsarbeid	40
6.1.8	Forankre forberedelse og gjennomføring i personalet og tilrettelegge for elevmedvirkning	40
6.1.9	Sette av tid til planlegging og systematisk arbeid over tid	41
6.2	Faglig utforming av en varig veiledningsordning	42
6.2.1	Veiledningsløp nivå 1	42
6.2.2	Veiledningsløp nivå 2	43
6.3	Økonomiske rammer for en varig veiledningsordning for sterke språkmodeller	46
6.3.1	Barnehager og skoler	47
6.3.2	Veilederinstitusjonen	47
6.4	Utvikling av kunnskap og ressurser i tilknytning til sterke språkmodeller	48
7	Problemstillinger som må løses via andre ordninger	50
7.1	Lowerk	50
7.1.1	Barnehage	50
7.1.2	Skole	50
7.2	Giellatjehppe	51
7.3	Implementeringsgap	51
7.4	Samisktilbud for unge og voksne	52
7.5	Behov for system for etterutdanning og videreutdanning for samisk personale	53
7.6	Mobbing av samiske elever	53
8	Avslutning	54
9	Referanser	55
9.1	Annen litteratur nevnt i rapporten	58
10	Vedlegg	59
10.1	Vedlegg 1: Sametingets beskrivelse av oppdraget i konkurransegrunnlaget	59
10.2	Vedlegg 2: Spørreskjema til barnehager og skoler – SáMOS-konferansen	60
10.3	Vedlegg 3: Kartleggingsskjema for barnehager og skoler om språksituasjonen ved deres institusjon	61
10.4	Vedlegg 4: Evalueringsskjema av veiledningsordninga til barnehagene og skolene	62

Čoahkkáigeassu – Sammendrag – Abstract

Raporta ovdanbuktá vásáhusaid ja bohtosiid proševttas mas lea ulbmil ovdánahttit bagadallanortnega sámi mánáidgárddiide ja skuvllaide, ja rávvagiid das movt bistevas ortnet sáhtta ásahevot ja doaimmahuvvot. SáMOS-proševtta manjel lea Sámediggi bivdán čielggadit bissovas ortnega mii galgá addit eambo máhtu ja gelbbolašvuođa sámi mánáidgárddiide ja skuvllaide gievrras mánggagielat oahpahusmodeallaid birra, dahje nu gohčoduvvon gievrras giellamodeallaid birra, ja movt daid geavaha mánáidgárddiid ja skuvllaid beaivválaš barggus ovdánahttit ja lasihit sámegielaid geavahusa ja oahppama. Raporttas leat čilgejuvvon vásáhusat ja gávdnosat pilohtaproševtta plánemis, čađaheamis ja árvvoštallamis. Dasto leat raporttas maiddái rávvagat ja ávžžuhusat dasa movt bistevas ortnega sáhtta ásahtit ja maid ortnet galgá sisttisoallat.

Rapporten beskriver erfaringer og resultater fra et prosjekt som har som formål å utvikle en veiledningsordning for samiske skoler og barnehager om sterke språkmodeller, og anbefalinger for hvordan en varig ordning kan etableres og driftes. I etterkant av SáMOS-prosjektet har Sametinget ønsket en utredning om en varig ordning for å gi mer kunnskap og kompetanse til samiske barnehager og skoler om sterke tospråklige opplæringsmodeller eller såkalte sterke språkmodeller, og hvordan man bruker disse i barnehagenes og skolenes daglige virke for å utvikle og øke bruk og læring av samiske språk. Resultatene og erfaringene fra planlegging, gjennomføring og evaluering av pilotprosjektet er oppsummert i denne rapporten. Deretter gir rapporten råd og anbefalinger til hvordan man kan etablere en varig ordning og hva ordningen skal inneholde.

This report describes experiences and results from a project whose purpose is to develop a guidance system for Sámi schools and kindergartens, and recommendations on how a permanent arrangement can be established and run. After the SáMOS-project the Sámi Parliament has wanted an investigation for a permanent system for giving Sámi schools and kindergartens more knowledge and competence about strong bilingual language education models, and how to use these in the day-to-day activities of kindergartens and schools in order to develop more use and learning of Sámi languages. The results and experiences from the planning, implementation and evaluation of the pilot project are described in this report, which also contains advice and recommendations on how to establish a permanent arrangement and what the arrangement should contain.

1 Innledning

Denne rapporten beskriver et forslag til modell for en fast veiledningsordning til barnehager og skoler om sterke språkmodeller for samisk språkopplæring. I den viser vi til kunnskapsbaserte og erfaringsbaserte modeller og metoder for hvordan ledere, lærere og ansatte i barnehager og skoler kan utvikle sin kompetanse og praksis slik at samiskopplæringen blir best mulig for barn og unge. Bakgrunnen for rapporten er at Sametinget i november 2022 sendte ut en tilbudsforespørsel (Sametingets saksnr. 22/5494) hvor de ønsket et tilbud på konsulentbistand for å utvikle en veiledningsordning for kompetanseheving og implementering av sterke språkmodeller i samiske barnehager og samiske skoler. Denne kom på bakgrunn av at Sametinget i sitt reviderte budsjett 2022 bevilget midler til en slik veiledningsordning. Slik beskrives tildelingen i Sametingets reviderte budsjett 2022, vedtatt 17.06.22, sak 28/22, s. 10, 5.6.1 Samletabell – Samiskspråklige barn i dagens samfunn, post 18603 (Sametinget, 2022)

... «Kr 750 000 av disse midlene fordeles til veiledningsordning for kompetanseheving og implementering av sterke språkmodeller i samiske barnehager og på samiske skoler.

Veiledningsordning for kompetanseheving og implementering av sterke språkmodeller i samiske barnehager og på samiske skoler – prosjekt

Mål: Samiske barnehager og skoler gir barnehagetilbud og opplæring i samisk etter sterke språkmodeller. Ansatte og lærere i barnehagen og på skolen skal få hjelp til å styrke og utvikle språkarbeidet og implementere sterke språkmodeller i det pedagogiske arbeidet i barnehagen og opplæring i samisk på skolen. Sametinget vil derfor opprette en veiledningsordning for kompetanseheving og implementering av sterke språkmodeller i samiske barnehager og samiske skoler. Veiledere skal gjennom veiledning bidra til at samiske barnehager og skoler får kompetanseheving i bruk av sterke språkmodeller, og at sterke språkmodeller blir implementert i samiske barnehager og opplæring på samiske skoler. Det settes av kr 750 000 til formålet i 2022»

Sámi lohanguovddáš – Sáme låhkåmguovdásj – Saemien lohkemejarnge – Nasjonalt senter for samisk i opplæringa ved Samisk høgskole (SL) leverte tilbud og fikk tildelt oppdraget. Avtale om utvikling av en veiledningsordning ble underskrevet i januar 2023. Prosjektet har en ramme på 750 000 kr inkl. mva. (kr 600 000 eks. mva.) og tidsfristen for levering av rapport er 30. juni 2024. Tidsfristen ble senere utsatt til 2. august 2024. Prosjektet har også en opsjonsdel, som Sametinget ga finansiering til i Sametingets reviderte budsjett 2023. Opsjonsdelen har en ramme på kr 875 000 inkl. mva. (kr 700 000 eks. mva.) og som beskrevet i avtalen, vil opsjonsdelen ferdigstilles i løpet av 2025.

I denne rapporten skriver vi om bakgrunnen for prosjektet, og hvordan utprøvingen av veiledningsordningen har vært planlagt og gjennomført. I denne delen har vi også en kort gjennomgang av det teoretiske utgangspunktet for arbeidet. Vi beskriver erfaringene vi har fått gjennom arbeidet, og hvilke typer utfordringer vi ser at man må være bevisst på under arbeidet med en veiledningsordning. Til slutt beskriver vi også en modell for veiledningsordning basert på våre piloter om hva som er viktig for at veiledningsordningen fungerer best mulig for barnehager og grunnskoler.

Vi takker Sametinget for finansieringen av dette spennende prosjektet og for et godt faglig og administrativt samarbeid i prosjektperioden. Vi håper at rapporten bidrar til en fast veiledningsordning for sterke språkmodeller, og at ansatte og barn/elever i samiske barnehager/samiske avdelinger og skoler får glede og nytte av kompetansehevingen.

2 Oppdraget «Veiledningsordning for sterke språkmodeller» fra Sametinget

I dette kapitlet redegjør vi kort om hvordan prosjektet er beskrevet i tilbudsforespørselen fra Sametinget, og hvordan vi som leverandør har planlagt prosjektet ut fra denne. I løpet av planleggingsperioden har vi også etter møter med Sametinget og faggruppa utformet prosjektet mer detaljert. Utgangspunkt og andre rammer for prosjektet blir også beskrevet.

2.1 SáMOS-prosjektet som utgangspunkt for dette oppdraget

Sametinget i Norge gjennomførte i årene 2018–2023 SáMOS-prosjektet «Saemien maanah orre ektietjiehtjielinie – Sámi mánát ođđa searvelanjain – Sáme máná áddá sebrudaklanján – Samiske barn i nye pedagogiske rom». Målet for SáMOS-prosjektet har vært å bidra til å løfte kvaliteten i samiske barnehager og i samisk barnehagetilbud. (Sámediggi – Sametinget, udatert). I hoveddelen av SáMOS-prosjektet har det blitt utarbeidet læringsressurser og utviklet pedagogiske prinsipper for samiske barnehager.

Som en del av SáMOS-prosjektet ble det utnevnt en arbeidsgruppe som hadde som mandat å definere sterke språkmodeller i samisk kontekst, og komme med faglige vurderinger og anbefalinger om bruk av sterke språkmodeller i samiskspråklige barnehager og skoler. Arbeidsgruppen har bestått av professor i samisk sosiolingvistik Annika Pasanen, overingeniør og språkforsker Inga Lill Sigga Mikkelsen, førstelektor Berit Anne Bals Baal og samisk barnehagelærer og prosjektarbeider for SáMOS Ánne-Márge Páiviö. Rapportene er publisert på nordsamisk og norsk i mai 2022 (Sámediggi – Sametinget, 2022).

Arbeidsgruppens rapporter *Gievrras giellamodeallat / Sterke språkmodeller* beskriver ulike språkmodeller og språkmodellenes ulike praktiske sider. I rapporten beskrives spesielt hva sterke språkmodeller er, og hvorfor disse modellene er viktige for samiskspråklig tilegnelse og opplæring. I tillegg beskrives forslag til hvordan man kan bidra til at barn blir samiskspråklige. Rapporten beskriver videre samiske barns/elevs nåværende språksituasjon, hva som kreves både organisatorisk og språklig for å lykkes med sterke språkmodeller i barnehager og skoler. Rapporten gir dermed et godt rammeverk for opplæring i og/eller på samiske språk etter sterke språkmodeller. Rapporten *Sterke språkmodeller* foreslår bruk av to hovedmodeller av sterke språkmodeller, befestningsmodellen og tilegnelsesmodellen, avhengig av barnas/elevens språknivå. Befestningsmodellen foreslås til barn/elever som har samisk som hjemmespråk og tilegnelsesmodellen til barn/elever som har riksspråket som sitt sterkeste språk. Begge modellene har samme målsetting, nemlig at barna/elevne skal bli produktivt samiskspråklige. Det kreves derfor bevisste språkvalg og språkpraksiser, samtalestrategier og jevnlig vurdering av opplæringa fra barnehagens/skolens side. (Pasanen, Páiviö, Baal, & Mikkelsen, 2022)

Rapporten legger også vekt på at de viktigste rammene for sterke språkmodeller er at barnehage-/skoleeier tar det helhetlige ansvaret for å sikre og utvikle et tilbud og samiskspråklig opplæringsløp slik at vi får produktivt samiskspråklige barn/elever. Dette krever systematisk og organisatorisk arbeid med planlegging, gjennomføring og evaluering, samt oppfølging og utvikling av tilbudet. Det er også behov for nok samisktalende ansatte og enspråklige samiske arenaer. (Pasanen, Páiviö, Baal, & Mikkelsen, 2022, pp. 5; 14–15).

På bakgrunn av rapporten *Sterke språkmodeller* har Sametinget i sitt reviderte budsjett 2022 bevilget midler til en veiledningsordning for kompetanseheving og implementering av sterke språkmodeller i samiske barnehager og på samiske skoler.

I korte trekk beskriver Sametinget i sitt konkurransegrunnlag at «*Sametinget har behov for konsulentbistand for å opprette en veiledningsordning for kompetanseheving og implementering av sterke språkmodeller i samiske barnehager og på samiske skoler.*» Det beskrives videre at kontraktens verdi er estimert til ca. kr. 600 000 ekskl. mva. og at Sametinget muligens vil prioritere dette ytterligere i politiske budsjettprosesser.

Sametinget beskriver videre at «*Målet med prosjektet er at samiske barnehager og skoler gir barnehagetilbud og opplæring i samisk etter sterke språkmodeller. Ansatte og lærere i barnehagen og på skolen skal få hjelp til å styrke og utvikle språkarbeidet. Veiledere skal gjennom veiledning bidra til at samiske barnehager og skoler får kompetanseheving i bruk av sterke språkmodeller, og at sterke språkmodeller tas i bruk i samiske barnehager og i opplæring på samiske skoler.*» ([Utdrag fra tilbudsforespørselen, se vedlegg 1](#))

Opsjonsdelen av prosjektet ble vedtatt bevilget i Sametingets reviderte budsjett 2023 og der skal leverandøren skissere hvordan de eventuelt vil opprettholde og videreutvikle veiledningstilbudet til samiske barnehager og samiske skoler som en varig ordning.

2.2 Kort om begrepet sterke språkmodeller

I vårt arbeid med dette oppdraget har det vært diskutert hvilken benevnelse vi skal bruke for «sterke språkmodeller» eller «sterke språkopplæringsmodeller». I rapporten *Sterke språkmodeller* er det tatt utgangspunkt i Jon Todals dokument "Notat om sterke og svake tospråklige undervisningsmodeller", som var utarbeidet til bruk i SáMOS-prosjektet. På engelsk har Colin Baker brukt termene «weak forms of education for bilingualism» eller «weak forms of bilingual education» for svake former eller modeller for språkopplæring. Og «strong forms of education for bilingualism and biliteracy» eller «strong forms of bilingual education» eller «strong bilingual education» for de sterke modellene. (Baker & Wright, 2021). Benevnelsen «sterke språkopplæringsmodeller» blir brukt i LK20/LK20S i læreplanene for fagene Samisk som førstespråk, samisk 1 (2020), Samisk som andrespråk, samisk 2 (2020), Samisk som andrespråk, samisk 3 (2020) og Samisk som andrespråk, samisk 4 (2020). Det er ikke vanlig å bruke «opplæring» som begrep i barnehagesammenheng. Rammeplanen bruker begrepet «fremme læring» om læringsarbeidet som foregår i barnehagen (Rammeplan for barnehagen, 2017, p. 22).

Benevnelsen språkmodeller blir også brukt i grammatiske og språkteknologiske sammenhenger, og er derfor generell. Det er også kritiske stemmer som mener at det «sterke språkmodeller» er feil begrep å bruke, i og med at dette viser til mennesker (Øzerk, 2023, p. 74). Vi har likevel valgt å bruke «sterke språkmodeller» som et felles begrep for både barnehage og skole, både fordi den opprinnelige rapporten kaller modellene for dette, og for å unngå altfor sterke assosiasjoner til skole. I denne rapporten bruker derfor vi sterke språkopplæringsmodeller der det refereres til læreplanen eller andre dokumenter, som bruker språkopplæringsmodeller.

2.3 Kort beskrivelse av hvordan vi planla å løse oppdraget

En veiledningsordning som passer for ulike samiske barnehager og samiske skoler må både generaliseres og tilpasses til den enkelte institusjon. Vi planlegger å utvikle en veiledningsordning hvor man har et enhetlig veiledningsløp som kan tilpasses den enkelte barnehage eller skole ut fra deres språksituasjon og rammer. Som rapporten viser, må barnehagen og skolen ha god kunnskap om språksituasjonen både innen barnehagens eller skolens egne barnegrupper og lokalsamfunnet rundt. For å oppnå dette planla vi å utvikle et verktøy for kartlegging av språksituasjonen før veiledningen kommer i gang. Vi planla et skjema med spørsmål som barnehagene og skolene skal fylle ut for å kartlegge språksituasjonen blant barna/elevene, ansatte, foreldrene og lokalsamfunnet. De må også kartlegge hvilke ressurser de har, og hva de har mulighet for å tilby. Den enkelte barnehage og skole må bli bevisst på hvilke språkmodeller de må arbeide etter.

De ansatte må få en kompetanse om hva de ulike språkmodellene er, og hvor og hvordan de skal brukes i det daglige og det langsiktige arbeidet. Barnehagene og skolene må konkretisere de ulike målene for språkopplæringa til deres barnegrupper. I neste omgang må de samiske barnehagene og skolene utarbeide konkrete språkopplæringsplaner for hele barnehage-/skoleløpet, og språklæringstiltak som passer til deres barne-/elevgrupper og forutsetninger og deres virksomhet. Vi ser det som hensiktsmessig at vi som et ledd i utviklingen av en fast veilederordning har et pilotprosjekt hvor veilederne arbeider med visse skoler og barnehager i en periode, for å prøve ut hvilken veiledning disse behøver i ulike deler av prosessen, og hvor skolene eller barnehagene arbeider målrettet mellom veiledningene. Antallet veiledninger per barnehage eller skole vil være noe vi og faggruppen må vurdere og prøve ut under utviklingsarbeidet. Beløpet på oppdraget tillater ikke at vi kan arbeide med veiledning som en varig ordning, så selve veiledningen vil kun tilbys i en begrenset periode på omtrent ett år.

Her beskrives noen spørsmål og temaer vi så for oss at kunne være aktuelt å konkretisere gjennom veiledningsordningen. Behovene vil variere mellom skoler og barnehager, ut fra språkområder og hvilken kompetanse barnehagelærere, lærere, skole-/barnehageeiere og -ledere har når ordningen starter. Fokuset vil derfor kunne variere mellom skolene, mellom barnehagene og mellom språkområdene. Det bør være rom for å justere temaenes prioritet og evt. gi rom til andre temaer, som er relevante for å utvikle sterke samiske språkmodeller lokalt. Punktene er mulig å bruke i en eventuell milepælsplan;

- Generelt om sterke språkmodeller, hva, hvorfor, hvordan, overordnede målsetninger.
- Utarbeide mål for veiledningsordninga generelt.
- Utforske flere typer veiledning, for å gi best mulig veiledning (både fysisk og digitalt, individuelt og i gruppe), barnehage-/skolebesøk med observasjon og veiledning, hvor ofte, frekvens
- Utforske flere typer tidshorisonter for veiledningen
- Arbeid mellom veiledningene; implementere befestnings- og/eller tilegningsmodellen i egen barnehage/skole.

Aktuelle tema å utvikle innenfor veiledningsordninga:

- Utvikle verktøy for kartlegging og evaluering av barnas/elevenes språkbruk og språkmiljø generelt, og kartleggingsverktøy for bruk sammen med foreldre/foresatte.
- Kartlegging og evaluering av egne barns/elevs språkbruk og språkmiljø i samarbeid med foreldre/foresatte.
- Flerspråklighet i et urfolksperspektiv.

- Forventninger til språkbruk i ulike situasjoner, både for ansatte og barnet/eleven.

Metodikk for sterke språkopplæringsmodeller

- Utvikle og prøve ut befestningsmodellen og tilegnelsesmodellen; hvorfor, hva, hvordan.
- Utvikle og prøve ut bevisste språkstrategier til hver av modellene.
- Hvordan styrke det/de samiske språket/-ene i hverdagen.
- Organisering av opplæring i henhold til de ulike modellene, etablere enspråklige samiske arenaer.
- Utarbeide språkplaner (generelt og lokalt).

Dokumentere arbeidet med veiledningsordningen og erfaringer etter implementering med rapport til Sametinget.

2.4 Lovmessige rammer for sterke språkmodeller

Barnehageloven med forskrifter og Rammeplan for barnehagen utgjør det lovmessige grunnlaget og utgangspunktet for barnehagenes innhold, mens Opplæringsloven med forskrifter, herunder læreplanverket danner utgangspunktet for opplæringa generelt og også samiskopplæringa.

2.4.1 Barnehageloven og rammeplanens rammer

Lov om barnehager (barnehageloven - bhl) legger til grunn at «Barnehagen skal ta hensyn til barnas alder, funksjonsnivå, kjønn, sosiale, etniske og kulturelle bakgrunn, herunder samiske barns språk og kultur.» (bhl §2). Videre beskrives det at «Kommunen har ansvaret for at barnehagetilbudet til samiske barn i samiske distrikt bygger på samisk språk og kultur. I øvrige kommuner skal forholdene legges til rette for at samiske barn kan sikre og utvikle sitt språk og sin kultur.» (bhl §10). Samiske distrikt betyr i denne sammenhengen de samiske forvaltningskommunene. Dette praktiseres ulikt, både når det gjelder samisk språktilbud og kulturelt innhold. Gjennom SáMOS-prosjektet trekkes det fram et behov for å styrke samiske barns rettigheter og samiske barnehager i Barnehageloven, samt utvikle rammeplanen, for å forplikte og styrke samiske barns rettigheter.

Rammeplan for barnehagen legger til grunn at «Norge har, med bakgrunn i urfolks særlige rettigheter, en særlig forpliktelse til å ivareta samiske barns og foreldres interesser, jf. Grunnloven § 108, barnekonvensjonen art. 30 og ILO-konvensjonen. Samiske barn i barnehage skal få støtte til å bevare og utvikle sitt språk, sin kunnskap og sin kultur uavhengig av hvor i landet de bor». (Utdanningsdirektoratet, 2017). Den samiske barnehagen er en viktig pilar for å sikre og utvikle de samiske språkene og det samiske samfunnet. Derfor er det viktig å styrke de samiske barnehagene, og bygge barnehagenes kapasitet.

2.4.2 Opplæringsloven og læreplanverkene i Norge

Fra 1. august 2024 trer ny Lov om grunnskoleopplæringa og den vidaregående opplæringa (Opplæringslova) i kraft. I likhet med opplæringsloven av 1998 sikrer den elevenes rett til å få opplæring i og på samiske språk. I grunnskolen har «Samiske elever har rett til opplæring i anten nordsamisk, sørsamisk eller lulesamisk. Alle elever som bur i språkutviklingskommunar eller språkvitaliseringskommunar etter [sameloven § 3-1](#), har rett til opplæring i og på samisk. Språkutviklingskommunar og språkvitaliseringskommunar kan gi forskrift om at elevane skal ha grunnleggjande opplæring i samisk språk og samisk kultur.» (Opplæringslova §3-2). Videre har også

elever i kommuner utenom forvaltningsområdet rett til opplæring i og på samisk dersom minst 10 krever dette. Videre heter det at «Kommunen skal tilby ein del av opplæringa i samisk i eit samiskspråkleg miljø dersom det er nødvendig for at opplæringa skal vere pedagogisk forsvarleg.» På samme måte har samiske elever i videregående opplæring rett til opplæring i enten nordsamisk, sørsamisk eller lulesamisk. Det nye er «Alle elevar som har hatt opplæring i eller på samisk i grunnskolen, har rett til opplæring i samisk i den vidaregåande opplæringa.» (Opplæringslova §6-2). Dette innebærer at også ikke-samiske elever har rett til å få opplæring i samisk i videregående opplæring. Tidligere har bare samiske elever hatt denne retten. Parallelt med det som gjelder for grunnskolene er det krav om at «Fylkeskommunen skal tilby ein del av opplæringa i eit samiskspråkleg miljø dersom det er nødvendig for at opplæringa i samisk skal vere pedagogisk forsvarleg.» (Opplæringslova §6-2).

Læreplanen for samisk som førstespråk, samisk 1 og de tre læreplanene for samisk som andrespråk, samisk 2, samisk 3 og samisk 4, er forskrifter til opplæringsloven, og trådte i kraft august 2020. I alle disse læreplanene slås det fast at opplæringen skal gi alle elever, også elever som får fjernundervisning, samisk språkkompetanse gjennom sterke språkopplæringsmodeller. Dette betyr at skolene og lærerne er forpliktet til å gi både stedlig opplæring og fjernundervisning etter sterke språkopplæringsmodeller.

3 Ulike faser av gjennomføringen av pilotprosjektet

3.1 Planleggingsfasen

Avtalen mellom Sametinget og Nasjonalt senter for samisk i opplæringa ved Samisk høgskole ble underskrevet i januar 2023, og den formelle delen av planleggingsfasen startet opp samme måned. Som beskrevet i Sametingets konkurransegrunnlag og vårt tilbud, var det en tydelig føring om at arbeidsgruppen som har skrevet rapporten «Sterke språkmodeller» også skulle bidra med veiledninger til barnehager og skoler. Dette er et prosjekt som involverer mange personer og ulike institusjoner. Ut fra dette var det nødvendig med en del tid i forkant for å avklare rollefordeling, arbeidsoppgaver og ulike utforminger av prosjektet. Faggruppa og SLs veiledere har hatt månedlige møter i planleggingsfasen våren 2023. Under disse møtene har vi planlagt hvordan veiledningen skal foregå, og hvordan dette kan la seg gjøre digitalt og eventuelt som fysiske møter.

Arbeidet var delt inn i flere faser hvorav oppstarts- og utviklingsfasen bestod av følgende oppgaver: OPPSTARTS- OG UTVIKLINGSFASEN AV OPPDRAGET

1. Avklare hvem som veileder
2. Avklare hvilke barnehager og skoler som deltar
3. Avklare form og innhold på veiledningsordningen sammen med faggruppa
 - Målsetting – generelt for prosjektet og for den enkelte deltaker sammen med deltakende institusjoner;
 - språksituasjon og behov ved den enkelte institusjon;
 - språkbevisst arbeid etter befestnings- og tilegnelsesmodellen
 - organisering og ansvar, rollefordeling;
 - vurdering
4. Utvikle felles kommunikasjonsforum, forberedelsesmateriell og rapporterings- og dokumentasjonsmateriell

5. Lage planer for fysiske veiledninger i samarbeid med veilederne og barnehager og skoler
6. Avklare datainnsamling og eventuelt søke om nødvendige tillatelser
7. Administrative avklaringer

I det følgende beskriver vi punktene med detaljert.

3.1.1 Faggruppa som veiledere

Fra senterets side har Elin Fjellheim vært prosjektleder, og Randi Juuso og Karen Inga Eira har vært med som veiledere og i arbeidet med å utvikle veiledningsordningen, prøve ut forskjellige organiseringer av veiledningen, og å kunne utprøve modellen på utvalgte samiske barnehager og skoler.

Sametinget ønsket at faggruppa som har utarbeidet rapporten *Sterke språkmodeller* også veileder de ulike barnehagene og skolene i dette prosjektet. Dette ble vurdert til å være en god løsning, siden de allerede kjente til de ulike problemstillingen i rapporten, og har god kjennskap til de vurderingene og kunnskapsinnhentingene som ligger bak rapporten. Faggruppa bestående av Annika Pasanen, Inga Lill Sigga Mikkelsen, Berit Anne Bals Baal og Anne Márge Päiviö vært aktivt med i både planlegging og gjennomføring av veiledninger, og utarbeidelse av prosjektrapport med anbefalinger for videre utforming av veiledningsordningen. I planleggingsfasen fikk vi bekreftelse fra alle om at de også kunne bidra inn i dette prosjektet.

Vi hadde valgt å fordele veilederne slik at to og to veiledere følger opp hver "sin" institusjon. Dette valget hadde sammenheng med at det var begrensede midler til rådighet, slik at vi har måttet begrense reiser til den enkelte skole og barnehage, og ta de fleste veiledningene i samband med andre planlagte reiser eller digitalt. Samtidig gir faste veiledere barnehagene og skolene en kontinuitet i og med at veilederne følger utviklingen gjennom løpet. I en av kommunene lot det seg ikke gjøre å ha samme veileder i både barnehage og skole.

3.1.2 Utvelgelse av skoler og barnehager

Sametinget beskrev i tilbudsforespørselen at veiledningsordningen først og fremst skal være for kompetanseheving og implementering av sterke språkmodeller i samiske barnehager og på samiske skoler. Det skal tas hensyn til ulike språkområder i valget av barnehager og skoler, og Sametinget ville også være med å velge ut barnehager og skoler til prosjektet.

Som vi også beskrev i vårt tilbud er det mange i opplæringssystemet som har behov for god kompetanse innen sterke språkmodeller, for å kunne bruke disse i hverdagen. Det er likevel først og fremst de ansatte ved skolene og barnehagene som har ansvar for språkopplæringen. En veiledningsordning må derfor rette seg mot ansatte i skolen og barnehagen som et kollegium, slik at de har god kompetanse både om teoretisk grunnlag for arbeidet og om praktisk gjennomføring slik at arbeidet blir systematisert og implementert som en del av barnehagens eller skolens pedagogiske plattform. Derfor må også skolelederne (avdelingsledere, inspektører og rektorer) og barnehagelederne (styrere, pedagogiske ledere) delta aktivt, og få verktøy for å lede prosessene som skal føre fram til at barnehagen eller skolen har et systematisk og kontinuerlig arbeid ut fra sterke språkmodeller.

Prosjektbudsjettet har vært stramt, og dette har lagt føringer og begrensninger på antall barnehager og skoler som kan være med. For å spare reisekostnader og kostnader til arbeidstid for veilederne var det nødvendig å velge én barnehage og én skole fra samme lokalområde. På grunn av et stramt budsjett har vi også valgt å fokusere vår kompetanseheving til lærere, ansatte og ledere i skoler og barnehager.

I kunnskapsinnhentingsdelen/pilotprosjektet hadde vi behov for å få bred kunnskap for å kunne lage en veiledningsordning som dekker ulike språkgrupper, ulike typer barnehager og skoler, om skolene og barnehagene skal jobbe etter befestningsmodellen eller tilegnelsesmodellen, og ulike andre behov.

Kriteriene vi valgte for utvelgelse av samiske skoler og barnehager som får være med i utprøving av veiledningsordningen er følgende:

1. Barnehagen eller skolen skal være samisk

Dette følger av anbudskonkurransens krav. Skoler som følger samiske læreplaner og barnehager etter Sametingets definisjoner av samisk barnehage eller samisk avdeling får være med. De skulle i tillegg gi opplæring/tilbud på samisk.

2. Det skal være barnehager og skoler fra alle tre språkområdene

Nordsamiske, lulesamiske og sørsamiske språkområder har både like og ulike utfordringer. Veiledningsordningen er ment å fungere for alle de tre samiske opplæringspråkene, og det er derfor viktig at ordningen er prøvd ut i de tre områdene, slik at man kan utforme en varig ordning ut fra ulike regionale og lokale behov.

3. Vi skal ha med barnehager og skoler som både skal arbeide med befestningsmodellen og med tilegnelsesmodellen

Dette for å få med ulike perspektiver og utfordringer for bruk av de ulike modellene.

4. Maksimalt åtte institusjoner og fra samme kommune, pga. budsjett

På grunn av økonomiske rammer, ble det satt opp steder hvor man kan reise både til barnehage og skole på samme tur. Dette innebar at barnehagen og skolen i samme kommune ble valgt inn til utprøvingen.

Vi hadde ikke mulighet for å bidra med økonomisk kompensasjon til barnehagene og skolene for eventuelt merarbeid, så valg av deltakere var også avhengig av at barnehagen eller skolen kan sette av tid til dette arbeidet fra egen arbeidstid.

I møte med Sametinget i 15.02.23 ble det besluttet hvilke samiske barnehager og skoler vi skulle invitere til å delta i veiledningsordningen. Ut fra dette ble det sendt ut et informasjonsbrev og tilbud til de utvalgte barnehagene og skolene, og alle takket ja til å delta i prosjektet.

Følgende skoler ble med i prosjektet:

- Áarjel-saemiej skuvle, Snåasen tjjelte / Snåsa kommune, sørsamisk
- Ájluovta skávllá – Drag skole, Hábmara suohkan / Hamarøy kommune, lulesamisk
- Guovdageainnu skuvla, Guovdageaidnu suohkan / Kautokeino kommune, nordsamisk
- Deanu sámeskuvla, Deanu gielda / Tana kommune, nordsamisk

Guovdageainnu skuvla / Kautokeino skole måtte av kapasitetshensyn trekke seg senere i prosessen.

Følgende barnehager ble med i prosjektet:

- Suaja maanagierte, Snåasen tjjelte / Snåsa kommune, sørsamisk
- Viejega AS, Hábmara suohkan / Hamarøy kommune, lulesamisk

- Giellavealgu mánáidgárđi, Deanu gieldda / Tana kommune, nordsamisk
- Láđasmánnu ossodat /samisk avdeling, Deanušalddi mánáidgárđi / Tanabru barnehage, Deanu gieldda / Tana kommune, nordsamisk

3.1.3 Forberedelsesmaterieil og kartleggingsmaterieil for deltakerne

Sterke språkmodeller krever at de som skal implementere modellene inn i barnehagen og skolen kjenner det faglige grunnlaget godt, og hvordan de kan arbeide etter dette i praksis. Dette krever også at de vet hva de skulle ønske av kompetanseheving for å kunne bruke dette både i individuelt arbeid, i profesjonsfellesskapet og på systemnivå. Vår avgrensning i dette prosjektet har vært at vi veileder de ansatte og ledere i barnehagene og skolene som direkte jobber med de samiskspråklige barna og elevene. Vi ser imidlertid at også andre ansatte, foreldre og ledere på eiernivå har behov for kompetanseheving. Dette var det imidlertid ikke rom for, så dette er noe som må gis rom for i en varig veiledningsordning.

3.1.3.1 Introduksjonsvideoer til sterke språkmodeller

I planleggingsfasen av prosjektet ble vi enige om å lage korte videoer om sterke språkmodeller som skulle kunne brukes som en forberedelse til det faglige arbeidet med sterke språkmodeller i den enkelte barnehage og skole.

For å finne ut hva barnehager og skoler generelt behøver av informasjon, gjennomførte vi en spørreundersøkelse blant deltakere på SáMOS-konferansen «Unna olbmožiid dihtii» som ble arrangert 21.-23. mars 2023 i Kautokeino. Undersøkelsen besto av et spørreskjema hvor deltakerne anonymt besvarte et spørreskjema som ble levert inn under konferansen. ([vedlegg 1 «Spørreskjema Gievrras giellaoahpahusmodeallat – Sterke språkopplæringsmodeller»](#))

Ut fra svarene på spørreundersøkelsen valgte vi ulike temaer som vi laget filmer om. Disse filmene er foreløpig kun vist til utvalgte barnehager og skoler, slik at vi på bakgrunn av tilbakemeldingene kan lage mer generelle filmer til allmenn bruk. Fire filmer ble distribuert til skolene og barnehagene i august 2023, i forkant av de planlagte fysiske besøkene. Vi ba institusjonene om å ta utgangspunkt i filmene, og diskutere sin situasjon og sine behov, før de fysiske besøkene av veilederne. Filmene vil bli sluttredigert etter tilbakemeldingene og publiseres på nett i form av digital kompetansepakke i Giellabálgát-Giellabálggá-Gielebaalkah.

3.1.3.2 Kartlegging av språksituasjonen ved den enkelte institusjon

Som en forberedelse til gjennomføringsdelen og veiledningene skulle de deltakende barnehagene og skolene også gjennomføre en kartlegging av deres institusjon. Det som skulle kartlegges var blant annet språksituasjon, hvilke behov de har ved sin institusjon, hvilke styrker og svakheter de ser at de har i språkarbeidet, deres målsetting med å delta i prosjektet og hva de ønsket veiledning i. Dette for at skolen og barnehagen har en oversikt over utgangspunktet som en ståstedsanalyse og har en felles forståelse av hva man ønsker å utvikle gjennom veiledningsløpet. Men kartlegginga var også tenkt som situasjonsbeskrivelse slik at det blir lettere for veiledergruppen å planlegge innholdet i veiledningene. Man skulle blant annet kartlegge språkmiljøet og språksituasjonen for ansatte og barn/elever, hvilke hovedutfordringer man har, hvilke kompetansehevingsbehov man har og hvilke målsetninger man har for veiledningen. [Kartleggings skjemaet ligger som vedlegg til rapporten.](#) Også denne vil bli sluttredigert og publisert.

3.1.4 Andre avklaringer og forberedelser

3.1.4.1 *Datainnsamling og andre innsamlinger*

I gjennomføringer av prosjekter hvor man skal samle inn data, er det nødvendig å planlegge dette i henhold til informasjonssikkerhet og personvern. Dette gjelder gjennom hele prosessen, med kartlegging og innsamling av data, og senere bruk og oppbevaring av data. Prosjektgruppen har diskutert mulige tilnærminger og konsekvenser av datainnsamlingen på faggruppemøtene under planleggingsfasen i 2023. Det finnes i og for seg mange mulige interessante forskningsspørsmål som det ville være relevant å samle data om i et prosjekt som dette. Det ble tidlig klart at vi ikke ønsker å samle inn data fra og om barn og elever fra de deltakende barnehagene og skolene. Barna og elevene som individer eller som gruppe er ikke sentrale i utforming av en veiledningsordning, og vi kom til det standpunktet at vi ønsker minst mulig informasjon om enkeltbarn og enkeltelever av hensyn til taushetsplikt og personvern. Vi besluttet at vi heller ikke samler inn, behandler og oppbevarer informasjon på individnivå fra gruppen ansatte og ledere. Vi kom til den konklusjon at vi heller ønsker å anonymisere også skolene og barnehagene i best mulig grad, siden dette er et lite utvalg barnehager og skoler, samt at barne- og elevgruppene er små; og man dermed indirekte og uforvarende kan avsløre informasjon som kan tilkjenne enkelte personer.

3.1.4.2 *Hvordan veiledninger og digital kommunikasjon skal gjennomføres*

Da det er dyrt å reise fysisk til de ulike stedene, fant vi det nødvendig å begrense fysiske veiledninger. De fleste stedene har fått kun ett fysisk besøk, mens de andre veiledningene har foregått digitalt. Vi har valgt å bruke Microsoft Teams som felles kommunikasjonsplattform for både veiledergruppen og skolene og barnehagene. Alle deltakerne var i ulik grad kjent med og hadde dette verktøyet fra før. Det har vært viktig å ha en felles digital kommunikasjonsplattform hvor vi og deltakerne kan dele felles innhold, og samtidig ha egne kanaler for ulike grupper. Det ble opprettet ulike felles kanaler hvor alle hadde tilgang til samme innhold, og egne kanaler hvor bare veilederne og den enkelte skole og barnehage hadde tilgang.

3.1.4.3 *Planlegging av hva som skal utprøves*

Formålet med å prøve ut veiledningsordningen på ulike barnehager og skoler har vært å kunne gi anbefalinger om en veiledningsordning som fungerer under ulike forhold. Vi har prøvd ut en modell med veiledning til ansatte og ledere i barnehage og skole omtrent en gang i måneden. Veilederne har hatt ansvar for hver sin barnehage og skole gjennom hele perioden. Vi har også ønsket veiledning eller samtaler med ledelsen, da de har ansvar for organisasjonsutvikling. Vi har hatt som utgangspunkt at vi ikke trenger å møte alle ansatte hver måned, dette kan avpasses etter behov. Det kan være oppdeling f.eks. med pedagogisk ledelse og ulike trinn i skolen (småskolen, mellomtrinnet, evt. ungdomstrinnet).

Selve veiledningen bør være maks 1,5 timer hver gang når den gjennomføres digitalt. Det bør være tid til presentasjon av tema fra veileder eller ansatte i barnehagen/skolen, og tid til erfaringsutveksling og diskusjon. Tanken har vært at det er ulike temaer gjennom året, og at disse tar utgangspunkt i behov avdekket under besøkene eller i veiledningene. Barnehagene og skolene arbeider deretter med spesifikke oppgaver mellom veiledningene med sikte på å få erfaringer til videre arbeid. Veilederne hatt egne faste månedlige møter med planlegging og erfaringsdeling både i planleggingsfasen og gjennomføringsfasen. I de månedlige Teams-møtene har formålet vært å referere fra og oppdatere hverandre om veiledningene med barnehagene og skolene, og reflektere over like og forskjellige problemstillinger man har møtt i veiledningen. Under møtet har man så planlagt arbeidet videre.

3.2 Gjennomføringsfasen barnehage-/skoleåret 2023/2024

Som en forberedelse til veiledning startet barnehagene og skolene med å kartlegge og svare på en kartlegging om deres språksituasjon og språkbruk. Dette ble gjort før selve oppstartsmøtene. Det var også utarbeidet noen korte filmer om sterke språkmodeller som deltakerne fikk tilgang til før oppstartsmøtene, slik at de kunne se på disse før oppstartsmøtene.

Veilederne gjennomførte fysiske besøk og oppstartsmøter med de deltakende barnehagene og skolene i september 2023, hvor ansatte og ledere deres ledere deltok. På Samtidig med oppstartsmøtene ble det også avholdt foreldremøter med informasjon om sterke språkmodeller. Opprinnelig var det planlagt to fysiske besøk per institusjon, men dette var det ikke midler til å gjennomføre.

Etter det første fysiske møtet hadde vi planlagt én digital veiledning i måneden per institusjon. Dette har ikke vært mulig å gjennomføre for alle institusjonene. Grunnene har vært blant annet at det er vanskelig å finne tidspunkter som passer for alle å ha veiledning, samt at fravær blant ansatte har ført til utsettelse. For flere av institusjonene kom dette prosjektet på toppen av annet planlagt utviklingsarbeid, og det ble vanskelig å finne tid til alle veiledningene. Der hvor det har vært veiledning ca. én gang per måned, har det vært lite tid å prøve ut de sterke språkmodellene mellom veiledningene.

Det er gjennomført mellom 5 og 7 veiledninger per institusjon. De fleste av disse veiledningene er gitt digitalt. Tema under veiledningene har blant annet vært sterke språkmodeller, språkplanlegging, språkplan, språksoner, språkvalg og evaluering. I tillegg har én av barnehagene forelest om eget språkarbeid for de andre barnehagene i prosjektet.

Det er gjennomført refleksjonsmøter ca. én gang i måneden (oktober 2023 – april 2024) for veiledergruppa, hvor vi har diskutert relevante spørsmålsstillinger som har dukket opp underveis i veiledningene.

3.3 Sluttfasen av veiledningsløpet

I avslutningsfasen av veiledningsløpet våren 2024 ble det sendt ut evalueringsskjema med spørsmål til deltakende barnehager og skoler. [Evalueringsskjemaet ligger som vedlegg](#). Spørsmålene var lagt opp med en tredelt gjennomføring. Innad i den enkelte barnehagen/skolen evaluerer hver ansatt først individuelt, deretter i gruppe og til sist i plenum. Barnehagene og skolene har deretter besvart skriftlig med utgangspunkt i erfaringer og vurderinger fra egen institusjon som helhet. Formålet har vært å få mer utfyllende svar og vurderinger ved at alle ansatte bidrar til evalueringen. Vi har kun ønsket å få kunnskap om hvordan institusjonen som helhet har vurdert veiledningsløpet de har vært gjennom, blant annet for å sikre personvern. Formålet med evalueringen har vært å få kunnskap om hvilke effekter veiledningsordningen har hatt for deres barnehage/skole og hvordan de ønsker å arbeide videre etter prosjektperioden. Vi har også ønsket å få synspunkter på hvordan vi kan forbedre veiledningsordningen og om det er behov for en slik veiledningsordning. I tillegg er det gjennomført digitale oppsummeringsmøter med ledelsen ved enkelte av de deltakende institusjonene, for å få ytterligere utdypninger og avklaringer. Evalueringene blir brukt i anonymisert form i denne rapporten.

4 Resultater av utprøvdingsdelen av prosjektet

Dette kapitlet gir en oversikt over og en sammenstilling av resultater fra de kartleggingene og evalueringene som de deltakende barnehagene og skolene har gjort i løpet av utprøvdingsperioden.

4.1 Resultater fra kartleggingskjemaet i forberedelsesdelen av veiledningsløpet

Som en del av forberedelsene gjennomførte barnehagene og skolene som skulle delta i veiledningen våren 2023 kartleggingen som er nærmere beskrevet i kapitlet [Forberedelsesmateriell og kartleggingsmateriell](#). I kartleggingskjemaet ba vi barnehagene og skolene beskrive sin nåværende språksituasjon gjennom ulike spørsmål. Her følger en anonymisert sammenfatning av hva barnehagene og skolene har svart.

Kartleggingen viser at det er varierende språkbakgrunn blant både ledelse og ansatte. I barnehager og skoler i nordsamisk område behersker alle i personalet samisk språk. Situasjonen er mer blandet i lulesamisk og sørsamisk område, der noen av institusjonene rapporterer at en del av de ansatte ikke behersker samisk.

Vikarsituasjonen utgjør en utfordring for språkbruk. Barnehagene i alle tre språkregionene melder om at det er få samiskspråklige ansatte og at det er vanskelig å få tak i samiskspråklige vikarer. Da må norskspråklige være vikar.

Noen av hovedutfordringene som beskrives er stor variasjon i barns/elevs språknivå innen samme gruppe, og at dette gjør det utfordrende å drive opplæring på samisk. I og med at det mangler samiskspråklige læremidler og utviklede fagtermer i noen fag/kunnskapsområder, så er det mer utfordrende å bruke samisk som opplæringsspråk. Skolene i sør- og lulesamisk område er underbemannet for å nå målet om opplæring på samisk i mange av fagene.

Samisktalende barn/elever tar ofte hensyn til norsktalende barn og kommunikasjonsspråket blir norsk i barne-/elevgruppa. En av skolene rapporterer at elevene i større og større grad velger norsk som kommunikasjonsspråk etter hvert som de blir større. Mange rapporterer at det etter sommerferien kreves ekstra ressurser og tid for å snu språket fra norsk til samisk.

De fleste institusjonene skriver i sin kartlegging at samisk språk er godt synlig, som på skilt, plakater, bilder og utsmykning.

Når det gjaldt forventninger til veiledningsordninga og hvilke målsettinger institusjonene hadde, så var mange av dem både omfattende og av langsiktig karakter. Mange ønsket å snu språksituasjonen i institusjonen, lage språkplaner, utforske hva sterke språkmodeller er og hvordan jobbe etter sterke språkmodeller, at barna kan samisk når de begynner i skolen, at barna blir produktivt samiskspråklige, hvordan få barna til å velge å snakke samisk seg imellom og også til voksne, få konkrete metoder og opplæringstips for å bruke samisk som opplæringsspråk, lage en mal/metode for språkbadssamlinger hvor elevene har meget stor variasjon i språknivå (fra nybegynnere med samisk som andrespråk nivå 3 til elever med samisk som førstespråk i samme språkbadssuke), veilede foreldre, få forståelse fra norskspråklige kolleger om hva som kreves for å styrke et minoritetsspråk i et majoritetsspråklig samfunn, samiskkurs med mer.

Mange av disse forventningene og målsetningene krever mye mer enn 1 år å gjennomføre. Dette i seg selv avdekker et stort behov for en varig veiledningsordning for sterke språkmodeller.

4.2 Resultater og erfaringer underveis i veiledningsløpet

I starten av prosjektet hadde vi planlagt å veilede hver enkelt skole eller barnehage om og etter én språkmodell, enten tilegnelsesmodellen eller befestningsmodellen. Det viste seg tidlig at det ikke var enkelt å veilede etter en enkelt modell, men heller veilede ut ifra behovet ved prosjektstart. Ut fra det skolene og barnehagene hadde kartlagt som sin språksituasjon, har vi gitt veiledning etter både befestningsmodellen og tilegnelsesmodellen. I noen tilfeller har vi gitt veiledning om begge modellene etter behov. Ved institusjonene i nord var det behov for å veilede i begge modellene; i sør var behovet rettet mot tilegnelsesmodellen.

Sterke språkmodeller har fokus på at man skal utvikle og befeste barnas og elevenes produktive samiske språk, muntlig og skriftlig. Språklæring krever tid, det krever flere år, og ingen kan forvente at det kommer store språklige resultater i løpet av ett år. Det som er sentralt, er å utvikle og bevare en organisering av språktilbudet etter befestningsmodellen og/eller tilegnelsesmodellen. De fleste institusjonene vil i perioder bruke begge modellene parallelt, da språkkompetansen barna/elevene har må være utgangspunktet. Hvert år skjer det endringer i barne-/elevgruppa, og språkkompetansen vil derfor variere fra år til år. Noen år kan gruppen være mer homogen, slik at det er naturlig å kjøre enten befestningsmodellen eller tilegnelsesmodellen. Dette innebærer at barnehagelærere og grunnskolelærere må ha kunnskap om begge modellene. Andre sentrale faktorer er ansattes språkkompetanse og språkbevissthet, hvilke språkstrategier man velger og at ansatte jevnlig vurderer sin praksis og utvikler denne.

Under og mellom veiledningsmøtene ved hver enkelt skole ble det delt erfaringer fra arbeidet de hadde gjennomført mellom veiledningene. Mange av disse refleksjonene er også tatt inn i evalueringsskjemaet barnehagene og skolene fylte ut i avslutningsfasen. Vi tar derfor opp de mer konkrete problemstillingene i det kapitlet.

4.3 Erfaringer barnehagene og skolene har beskrevet i evalueringsskjemaet etter gjennomførte veiledninger

I avslutningsfasen av veiledningene med barnehagene og skolen, ble det gjennomført en evaluering av pilotprosjektet. Dette ble gjort ved at de deltakende barnehagene og skolene fikk et skriftlig spørreskjema som de besvarte i løpet av mai og første halvdel av juni 2024. Metoden og formålet er nærmere beskrevet i kapitlet [Sluttfasen av veiledningsløpet](#). Evalueringen er som tidligere beskrevet gjort skriftlig og gjennom digitale oppsummeringsmøter. Nedenfor presenteres de samiske barnehagenes og skolenes vurderinger av pilotprosjektet.

4.3.1 Overordnet fra skolenes og barnehagenes evaluering av egne prosesser

Mange av barnehagene og skolene rapporterer at de har fått mer kjennskap til sterke språkmodeller. De oppgir også at de har mer fokus på språk, og er blitt mer bevisst på språkarbeid og metoder. De har innsett at slikt utviklingsarbeid tar tid og at det tar tid å lære språk. De har også sett at det er viktig å synliggjøre samisk språk både muntlig og skriftlig.

Når det gjelder tid oppgir mange at de ikke har avsatt nok tid til refleksjoner og dokumentasjon av eget arbeid, og at man ikke har hatt tid til å prøve ut metoder mellom veiledningene. Andre tilbakemeldinger er at man ikke har klart å engasjere elever og foreldre slik som ønskelig. Det er nivåforskjeller på samiskkompetanse hos barn, elever og ansatte. Man opplever liten forståelse fra storsamfunnet og ledelsen på den jobben som må gjøres.

Flere oppgir at det er mangel på samiskspråklige vikarer. Det er også ønske om flere samisktalende ansatte, og at institusjonene har tilstrekkelig med samisktalende ansatte. I tillegg ønsker skolene ekstra språkressurser i friminuttene.

De fleste ønsker at veiledningsordningen blir videreført, gjerne som en fast ordning. Videre ønsker man eksempler på ulike metoder for språkopplæring og institusjonsbesøk til andre barnehager og skoler som har lykket med språkopplæring.

Erfaringene de deltakende barnehagene, skolene, faggruppa og SL har gjort, er en del av kompetansehevinga i pilotprosjektet for veiledningsordninga for sterke språkmodeller.

4.3.2 Språkbevissthet og vurdering av språkpraksis

Alle institusjonene trekker fram at ansatte har blitt mer bevisst på bruken av samisk språk i hverdagen i barnehage og i skole, og at de har blitt tryggere og mer bevisst på eget språkarbeid, med støtte fra fagfolk. Institusjonene rapporterer også om at de som gruppe blitt mer trygge på hvordan formidle språk til barn.

Institusjonenes språkmiljø har blitt styrket gjennom veiledningsordningen ved større bevissthet om språkinnlæring og språkpraksiser. Det har åpnet for mer diskusjon i personalgruppa, og de har funnet løsninger på utfordringer underveis.

Barn og elevers muntlige språk er blitt forsterket, og de voksne stiller mer språklige krav til elevene. Samiskspråklige ansatte tør i større grad å stille større krav til barn/elever om å snakke samisk innenfor den språkkompetansen barna/elevne har. Det har skapt et større behov for å snakke samisk blant både barn og elever og ansatte, og det rapporteres også om at elever som utfordres innenfor sin proksimale utviklingszone blir mer motiverte til å snakke.

I noen av institusjonene har ansatte periodevis differensiert barna/elevne i grupper etter språknivå, og det har gjort at elevene føler mer mestring og motivasjon.

Språklige resultater er ikke like målbare over så kort tid, men det rapporteres om språklig utvikling blant flere av barna. Barn og elever snakker mer samisk, selv om det ikke gjelder alle. Det er først og fremst i skolen at resultatet varierer, og erfaringene viser at det er vanskeligere å snu språket blant de eldre elevene.

Man har behov for å jobbe mer med hvordan "ta imot" norsktalende barn i barnehage og skole. Barnehagene og skolene beskriver også et behov for å sette inn ekstra innsats ved skolestart og utover høsten for å snu barnas språk etter sommerferien.

4.3.3 Rapporterte utfordringer ved implementering av sterke språkmodeller

Ett av spørsmålene i spørreskjemaet «[Evaluering av veiledningsprosjektet Gievrras giellaoahpahusmodealla](#)» lød slik:

«Hva er de tre største utfordringene ved implementering av sterke språkmodeller ved deres barnehage/skole? Nummerer utsagnene hvor 1 er viktigst.»

Det var 11 lukkede svaralternativer og ett åpent svaralternativ. Svaralternativene vises i tabellen nedenfor. Nedenfor viser vi hvordan fordelingen av svarene på spørsmålet fordeler seg. Resultatene viser kun antall som har svart at dette er en utfordring, og ikke hvor mange som har prioritert det som enten 1, 2, eller 3. største utfordring. Svarene med samme poengsum er gradert etter svarenes prioritet:

4 av 7: «Mangler materiell om hvordan sterke språkmodeller kan gjennomføres»

3 av 7: «Liten forståelse fra storsamfunnet for hva som kreves for å lykkes med sterke språkmodeller»

3 av 7: «Mangler arenaer hvor barnehagelærere og lærere kan dele erfaringer, diskutere og utvikle metoder/arbeidsmåter for sterke språkmodeller både internt og innenfor og mellom de samiske språkområdene»

2 av 7: «Liten forståelse fra ledelsen for hva som kreves for å lykkes med sterke språkmodeller (finansieringsbehov, organisering og tilrettelegging, kompetansebehov mv.)»

2 av 7: «Mangler støtte fra foreldre»

2 av 7: «For liten utviklingstid til kompetanseheving»

1 av 7: «For få samisktalende»

1 av 7: «Få eller ingen muligheter for samiskspråklig kompetanseheving»

1 av 7: «Mangler støtte fra det samiske lokalsamfunnet»

I tillegg fikk vi følgende svar på «annet»:

mangel på samiskspråklige vikarer

samiske skoler finansieres likt med norske skoler og det gir lite muligheter til å utvikle samisk kulturkompetanse

Tabellen nedenfor viser antall besvarelser som har prioritert hvert enkelt svaralternativ som henholdsvis 1., 2. eller 3. prioritet. En av skolene hadde også lagt inn svaralternativet «Mangler materiell om hvordan sterke språkmodeller kan gjennomføres» som prioritet 4, men denne er ikke tatt med i tabellen. Dette ville gitt totalt 5 kryss på dette alternativet, dersom den skulle vært med.

Tabell 1: Oversikt over hvordan deltakende institusjoner samlet har svart på spørsmålet «Hva er de tre største utfordringene ved implementering av sterke språkmodeller ved deres barnehage/skole? Nummerer utsagnene hvor 1 er viktigst.» Tabellen viser antall avkryssninger totalt per svaralternativ og hvordan svarene fordeler seg i prioriteringen.

Rapporterte utfordringer - de 3 mest prioriterte

Svaralternativer	Antall svar til sammen	Antall svart 1 pri	Antall svart 2 pri	Antall svart 3 pri
For få samisktalende	1	1	0	0
For liten utviklingstid til kompetanseheving	2	0	1	1
Manglende språkstøtte for ansatte i hverdagen	0	0	0	0
Få eller ingen muligheter for samiskspråklig kompetanseheving	1	0	1	0
Manglende bevissthet rundt samisk språkbruk og arbeidsmåter/-metoder	0	0	0	0
Mangler arenaer hvor barnehagelærere og lærere kan dele erfaringer, diskutere og utvikle metoder/arbeidsmåter for sterke språkmodeller både internt og innenfor og mellom de samiske språkområdene	3	1	1	1
Mangler materiell om hvordan sterke språkmodeller kan gjennomføres	4	0	2	2
Mangler støtte fra foreldre	2	1	0	1
Mangler støtte fra det samiske lokalsamfunnet	1	0	1	0
Liten forståelse fra ledelsen for hva som kreves for å lykkes med sterke språkmodeller (finansieringsbehov, organisering og tilrettelegging, kompetansebehov mv.)	2	2	0	0
Liten forståelse fra storsamfunnet for hva som kreves for å lykkes med sterke språkmodeller	4	2	1	1
Annet:	2	0	0	0

En stor utfordring for å lykkes med implementeringa av sterke språkmodeller ligger i manglende støtte og/eller forståelse fra storsamfunnet, og støtte fra lokalsamfunnet, foreldrene og ledelsen. Det er uklart hva institusjonene tenker på når de svarer ledelsen. Manglende støtte fra foreldre oppleves også utfordrende for gjennomføring av sterke språkmodeller. Det kan skyldes manglende informasjon om hvorfor sterke språkmodeller er viktig for å få samisktalende barn, og manglende informasjon om hva det betyr å søke barna/elevne til samiske barnehager/skoler. Dette viser at selv om det er ulike nivåer på disse utfordringene, så viser de hvor viktig det er med forståelse og støtte fra ledelsen for barnehagen eller skolen, og fra samfunnet rundt barnehagen og skolen for å lykkes i arbeidet med sterke språkmodeller.

En av institusjonene beskrev at de har en lang vei å gå for å lykkes med sterke språkmodeller. De anbefalte å trekke med norskspråklige ledere, administrasjon og kollegaer i arbeidet for å oppnå større forståelse for de samiske språkenes stilling og hva som kreves for å implementere sterke språkmodeller. Stram økonomi ble også opplevd som en begrensning for satsing på samiskspråklig utviklingsarbeid.

Av enkelttiltak oppleves det utfordrende å mangle materiell for hvordan sterke språkmodeller kan gjennomføres i barnehagen og skolen. Dette kommer vi tilbake til i anbefalingene.

Derneft etterlyses det arenaer hvor barnehagelærere og lærere kan dele erfaringer, diskutere og utvikle metoder/arbeidsmåter for sterke språkmodeller, både internt og innenfor og mellom de samiske språkområdene. Dette kommer vi tilbake til både i kapitlet med våre anbefalinger til en varig veiledningsordning og kapitlet om andre problemstillinger som må løses via andre ordninger. I evalueringsskjemaet er for liten utviklingstid til kompetanseheving opplevd som en utfordring for kun to institusjoner, og da med lavere prioritet (prioritet 2 og prioritet 3). Likevel opplevde faggruppa under veiledningsperioden at alle institusjonene opplevde at de hadde for lite tid til utviklingsarbeid mellom veiledningene. Se også [Tid for å arbeide systematisk med kompetanseheving](#).

4.3.4 Tilbakemeldinger på gjennomføringen av veiledningene

Institusjonene vurderte også gjennomføringen av veiledningene med hensyn til innhold, form hyppighet og tid til arbeid mellom veiledningene, samt hvordan SL kan forbedre og videreutvikle veiledninga.

De fleste institusjonene syntes at innholdet i veiledningene har vært bra, med variert innhold og etter behov. Enkelte trakk fram at de likte filmene og forelesningene som ble gitt. Det rapporteres også om varierende nytte, f.eks. ble det for teoretisk presentasjon til foreldrene, en god del gjentakelser i veiledningene. Andre momenter som ble nevnt var at det var for mye å lese når det er tungt stoff. Noen barnehager og skoler visste i begynnelsen ikke helt hva de hadde behov for veiledning i, og at dette gjorde at det tok lang tid å komme inn i arbeidet. En institusjon meldte om kapasitetsproblemer pga. lav bemanning første halvår i veiledningsprosjektet, og at det derfor tok tid å sette seg inn i ordningen.

De fleste syntes det fungerte bra med digitale veiledninger, men over halvparten etterlyste flere fysiske besøk fra og flere fysiske møter med veilederne, med tettere oppfølging, observasjon og veiledning, bl.a. for å holde motivasjonen og drivet oppe og få inspirasjon i det daglige arbeidet. De fleste institusjonene syntes det var tilstrekkelig med digital veiledning én gang per måned, og det var ingen som ønsket seg tettere veiledningsløp. Noen ønsket veiledning sjeldnere, f.eks. annenhver måned. Av praktiske årsaker internt i institusjonene eller for SL, så lot det seg heller ikke å gjennomføre veiledninger så tett som én gang per måned alle steder. De to institusjonene som fikk færrest veiledninger kunne tenkt seg flere veiledninger enn det som ble gitt. Mange hadde likevel for liten tid til å diskutere, reflektere og prøve ut tiltak internt mellom veiledningene, der det var så tett som en gang per måned. Det skyldes også at noen barnehager og skoler allerede hadde andre prosjekter gående, da tilbudet om sterke språkmodeller kom i 2023-24.

Det ble ytret ønske om at det burde finnes mulighet for å differensiere veiledningene mer. Det kom også ønsker om at det skulle vært flere veiledninger spesielt for ledergruppene. I etterkant ser vi at det var mindre fokus på leders oppgaver og rolle i implementeringa under utprøvsperioden. Det var også ønske om flere praksisnære veiledninger knyttet til konkrete eksempler. Deltakerne ønsket også bruk av case-beskrivelser for å lettere kunne diskutere tenkte problemstillinger. Det var også ønske om mer erfaringsutveksling og konkrete tips til metodikk, og at det var flere økter med utprøving og evaluering av ulike tiltak.

4.3.5 Andre behov som kom fram under evalueringene

Under veiledningsløpet og også i både evalueringsskjemaet og under avsluttende evalueringssamtaler og avsluttende veiledningssamtaler kom det fram andre behov som ikke hørte til noen av spørsmålene i evalueringsskjemaet. Disse er her sammenstilt og gjengitt i stikkordsform.

- Endringsprosesser tar tid, de fleste institusjonene som har vært med i dette prosjektet ønsker mer veiledning gjennom en varig veiledningsordning. De ser behov for å jobbe med å øke kompetansen og utvikle barnehagen/skolen i flere år framover.
- Å utvikle institusjonens språkplan. Er kun i begynnelsen av arbeidet, vi ønsker å skriftliggjøre arbeidet vårt og få utviklet en strategiplan for språkarbeidet. Utvikle handlingsplan/årshjul for kompetanseheving i sterke språkmodeller og for elevenes språkutvikling.
- Det mangler materiell om sterke språkmodeller, og materiell til bruk i arbeidet med sterke språkmodeller. Ønske om å få lettere tilgang til filmene på Teams. Ønsker studiebesøk til Enare og andre samiske barnehager.
- Få forståelse fra andre, flere skulle fått veiledning om sterke språkmodeller.
- Noen av institusjonene, både i og utenfor de samiske kjerneområdene, ytrer ønske om forståelse og støtte fra ledelsen/barnehage-/skoleeier i arbeidet med sterke språkmodeller.
- Få forståelse blant andre kolleger at ting tar tid og at den samiske språkundervisninga må gjøres litt annerledes enn norsk undervisning
- Noen ser også behov for å involvere foreldrene sterkere, men det tar tid med holdningsskapende arbeid.
- Øke samiskspråklig kompetanse: Få nok samiskspråklige ansatte. Få språklige ressurser i form av egen språkarbeider/pedagog. Behov for språkmentorer, språkkurs og/eller språkstudier.
- Jobbe/samarbeide på tvers av barnehage og skole.
- Nivådeling i språkundervisninga. Stille enda større språkkrav til elever som velger samisk som undervisningsspråk.
- Andrespråkopplæringa lider under at det brukes mye fellestid, som rammer språktimene og elevenes språkutvikling (spes-undervisning, kulturskole og annet).
- For få læremidler i f.eks. leseopplæringa, tilpassede læremidler, samt læremidler for samisk 1 og samisk 2. For få læremidler i alle fag, siden vi har et opplæringsløp på samisk.
- Nedsatt undervisningstid som kan benyttes til å planlegge og gjennomføre språklige tiltak.
- Vi ønsker veiledning og opplæring i samisk barnehagepedagogikk i tillegg
- Forventning om å få gode konkrete metoder i veiledningene, som de kan prøve ut og få tilbakemelding på.
- Ønsker forelesninger om ulike teorier (sier ikke noe om hvilke).

- To institusjoner har meldt om at veiledningene har vært litt ustrukturert, og at slike prosesser krever god struktur fordi lærerne har så travel hverdag.

4.4 Materieell og produkter som er utviklet underveis i pilotprosjektet

Gjennom prosjektet er det utviklet ressurser som de deltakende barnehagene og skolene har prøvd ut og evaluert. Disse er i første omgang distribuert digitalt gjennom Teams til de skolene og barnehagene som har deltatt. Disse er og vil bli revidert i ut fra tilbakemeldingene skolene og barnehagene og erfaringene vi har gjort ved bruken av dem. Materiellet vil deretter publiseres delvis som åpne ressurser for bruk i skoler og barnehager, og delvis som ressurser kun for de som ønsker et veiledningsløp.

- **Korte filmer om ulike aspekter ved sterke språkmodeller.** Disse skal revideres og videreutvikles i opsjonsdelen av prosjektet, og vil inngå i en fremtidig veiledningsordning.
- **Disposisjon til språkplan/språkbruksstrategi.** Brukes av den enkelte institusjon i utarbeidelsen av egen strategi for språkbruk.
- **Presentasjoner til institusjonene.** Vil inngå i en fremtidig veiledningsordning.
- **Caser for diskusjon.** Caser til bruk i barnehager og skoler er under utvikling. Utvikles videre i opsjonsdelen.
- **Beste praksiser for sterke språkmodeller.** En/flere er under arbeid. Utvikles videre i opsjonsdelen og i fremtidig veiledningsordning.
- **Kartleggingsskjema for språksituasjon.** Det som ble sendt ut i forberedelsene utvikles og revideres i opsjonsdelen, og vil inngå i fremtidig veiledningsordning.
- **Avtaler for veiledningsløpet.** Det foreløpige forslaget til «rettigheter og plikter» for både tilbydere og mottakere av veiledning revideres i opsjonsdelen etter erfaringer med prosjektet og tilpasses til en fremtidig veiledningsordning.
- **Evalueringskjemaer.** Evalueringskjemaer til bruk i skole og barnehage videreutvikles i opsjonsdelen og publiseres.

Det vil bli publisert en digital kompetansepakke om sterke språkmodeller, gjennom opsjonsdelen, som kan brukes som den første forberedelsen til å arbeide med sterke språkmodeller på egen skole eller barnehage.

5 Våre funn og erfaringer fra pilotprosjektet

I dette kapitlet beskriver vi våre funn, erfaringer og refleksjoner, som er gjort under utviklingen og implementeringen av veiledningsløpet for de deltakende barnehagene og skolene. Disse sammenfaller i enkelte deler med det skolene og barnehagene selv har gitt uttrykk for, men vi behandler også problemstillinger som er på mer overordnet nivå og ikke nødvendigvis knyttet til disse konkrete skolene eller barnehagene.

I samme tidsrom som vårt arbeid med veiledningsordning for sterke språkmodeller har pågått, har Sametinget opprettet en gratis samiskspråklig barnehageordning som gjelder sør for regjeringens virkeområde for gratis barnehage tilbud i tiltakssonen Nord-Troms og Finnmark. Ordningen ble igangsatt fra 1. august 2023 og skal evalueres etter tre år (Sametinget, 2023). Målet med den ordningen er at «Barnehager bruker sterke språkopplæringsmodeller og samiske pedagogiske prinsipper» (Sametingets budsjett 2024, pp. 39-40). Det har ikke vært noen samhandling eller samarbeid mellom disse to ganske like prosjektene.

I samme periode har det også startet et sammenlignbart prosjekt med barnehagene i Kautokeino kommune, som blir finansiert gjennom Rekomp-ordningen. Den har en tidsramme på tre år og har allerede fått finansiering for to av årene. Enkelte av veilederne i denne ordningen har deltatt også der. Deres erfaringer er ikke tatt med i denne rapporten.

5.1 Kort om utprøvningsfasen av prosjektet

Veiledningsordningen som er utprøvd og gjennomført for de samiske skolene og barnehagene i 2023 og 2024 har på mange måter vært spesielt. Sametinget har tatt sikte på å få til en varig veiledningsordning. Som vi også beskrev i tilbudet tillater ikke den bevilgede finansieringen til dette prosjektet at vi kan arbeide med veiledning som en varig ordning. I vår tilbud beskrev vi følgende: *«Derfor kan vi tilby veiledning til et begrenset antall samiske barnehager og skoler, og i en begrenset periode. Som et tidsperspektiv ser vi det som mulig å gjennomføre utvikling av veiledningsordning og veiledning av et begrenset antall samiske barnehager og skoler i omtrent ett år.»*

Veiledningsordningen for sterke språkmodeller var initiert fra Sametingets side og var ikke noe barnehagene og skolene selv hadde initiert. Oppdraget hadde en spesifikk gjennomføringstid, og skulle være utført innen 1. juli 2024. Dette innebar at barnehagene og skolene fikk tilbudet våren 2023 og måtte svare raskt på om de ville delta eller ikke. Konsekvensen var at barnehagene og skolene fikk kort tid til å forberede seg og det var kort tid til å rydde tid til pilotprosjektet. En del hadde allerede andre kompetansehevingsprosjekter gående allerede. Dette kan være en av bakgrunnene for at barnehagene og skolene har hatt lite tid til gjennomføringsdelen. Heldigvis var de fleste forespurte barnehagene og skolene sparty og startet på dette løpet.

Den økonomiske tildelingen har medført at man ikke har kunnet ta med andre barnehager og skoler som ønsket seg en slik kompetanseheving. Til noen av disse har vi foreslått andre eksisterende finansieringsordninger, som f.eks. Rekomp-ordningen for å kunne gjennomføre kompetanseheving.

5.2 Generelt om språk- og opplærings situasjonen i de ulike språkområdene

I dette kapitlet beskriver vi noe av språksituasjonene i de ulike områdene. Denne situasjonen gir også føringer for implementering av en veiledningsordning, fordi det finnes en del generelle og strukturelle utfordringer som man må ta hensyn til.

Det er vanskelig å finne oppdatert informasjon og tallmateriale om antall barn og elever som mottar de ulike tilbudene. En del av tallmaterialet er tilgjengelig på GSI, mens mange andre tall ikke finnes i samlet form. Det er særlig vanskelig å finne tall om fjernundervisning i samisk, da det ikke finnes noen samlet informasjon om dette. Nytt av året er at GSI rapporterer om antall grunnskoleelever på landsbasis som får fjernundervisning i samisk som førstespråk og som andrespråk. Det viser seg at skoleåret 2023/24 har til sammen 416 elever hatt opplæring i samisk gjennom fjernundervisning, hvorav 32 elever har hatt samisk som førstespråk og 384 elever har hatt samisk som andrespråk (Utdanningsdirektoratet, 2024).

Det er stor mangel på samiskspråklige kvalifiserte lærere, noe som er en utfordring i alle de samiske områdene. Situasjonen er beskrevet nærmere i Meld. St. 13 (2022–2023) Samisk språk, kultur og samfunnsliv, så vi går ikke nærmere inn på problematikken i denne rapporten.

Nedenfor presenteres noen strukturelle utfordringer ved implementering av sterke språkmodeller for hvert av språkområdene på norsk side. Beskrivelsen er ikke uttømmende, men gir et bilde av noen av de strukturelle utfordringene. Situasjonen på svensk og finsk side påvirker også den totale språksituasjonen.

5.2.1 Sørsamisk område

Det er i dag fire sørsamiske forvaltningskommuner: Rossen tjielte / Røros kommune, Snåsen tjielte / Snåsa kommune, Raarvihken tjielte / Røyrvik kommune og Aarborten tjielte / Hattfjelldal kommune. Det finnes en sørsamisk barnehage og 3 sørsamiskspråklige barnehageavdelinger; en i Røros sentrum, en i Brekken, Røros kommune og en i Røyrvik kommune (flere samiske språk). Det finnes også et nordsamiskspråklig tilbud i en barnehage i Trondheim, denne mangler sørsamisktalende ansatte.

Per definisjon er alle skoler i samiske forvaltningskommuner samiske skoler som skal følge det samiske læreplanverket. I praksis foregår opplæringen på de fleste av disse skolene på norsk. Det finnes én sameskole 1.-7. trinn, med stedlig undervisning og som har samisk som opplæringspråk tematisk i flere fag. Denne skolen tilbyr også fjernundervisning og språkbadsamlinger. Den andre sameskolen har samiskopplæringen som fjernundervisning kombinert med språkbadsamlinger. Samiskopplæringa i skolen organiseres for det meste i norske skoler. I skoleåret 2023/24 fikk hele 87 % av elevene, dvs. 146 elever av til sammen 167 elever sørsamisk som andrespråk (Utdanningsdirektoratet, 2024). Ifølge Kevin Johansen ble antall elever i grunnskolen med sørsamisk som førstespråk mer enn halvert fra 35 elever (2019–20), som var et toppår, til 15 elever til skoleåret 2022–23, noe som er det laveste gjennom siste 8 år (Johansen K. , 2023). For skoleåret 2023/24 økte antallet med sørsamisk som førstespråk til 21 elever (Utdanningsdirektoratet, 2024). Over 35 % av elevene fikk i skoleåret 2018–19 sørsamisk gjennom fjernundervisning i grunnskolen (Johansen K. , 2019). Det er også flere andre skoler med sørsamisk opplæring som er tilbydere av fjernundervisning og språkbadsamlinger.

Noen generelle utfordringer

Den sørsamiske befolkningen er få og bor spredt, og det er utfordrende for å opprettholde og utvikle sørsamisk språk, når bl.a. en så stor andel barn og skoleelever ikke har språket i sine nære omgivelser.

Sannhets- og forsoningskommisjonen skriver i sin rapport til Stortinget (2023, s. 412; referert fra Inger Johansen, 2006, s. 71–771) at «Sammenlignet med andre samiske språk er sørsamisk i en spesiell situasjon fordi en relativt høy andel av den sørsamiske befolkningen forstår og snakker en del sørsamisk, uten at de sier at de kan språket godt. Et annet spesielt forhold er at sørsamer bruker et stort innslag av sørsamiske ord og setninger når de snakker norsk og svensk med hverandre.» (Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023, p. 412). Disse utfordringene må det tas hensyn til når språkpolitikken skal utformes for sørsamisk språk, og det innvirker på mulighetene for å bruke sterke språkmodeller i barnehage og skole i større skala.

David Kroik (2023) beskriver en av de store utfordringene i sørsamisk område i sin doktorgradsavhandling slik: «Den stora utmaningen som avhandlingen beskriver är att många initiativ på makronivå inte implementeras på lägre nivåer. På så sätt skapas en klyfta mellan policy och praxis. Rent konkret innebär det att lagar inom till exempel förskola reglerar att en betydande del av undervisning ska ske på samiska, men i praktiken finns bara enskilda personer eller timmar som viks åt inlärning av samiska. I praktiken sker fortfarande en marginalisering av samiskan vilket innebär att det språkskifte koloniseringen av Saepmie medfört fortsätter.» (Kroik, 2023, p. xiii)

Den mest fremtredende utfordringen i barnehage og skole er stor mangel på samisktalende barnehagelærere, lærere og assistenter. Det må ansettes norsktalende for å sikre forsvarlig bemanning. Dermed blir språksituasjonen slik at det alltid finnes ansatte i de samiske barnehagene og de samiske barnehageavdelingene og de samiske skolene og samiske klassene som ikke behersker sørsamisk språk. Hvis det ikke blir flere talere så er det vanskelig å se en framtid i barnehager og skoler for sterke sørsamiskspråklige modeller, med store konsekvenser for det sørsamiske språket som helhet. I tillegg møter institusjonene utfordringer som også andre samiske barnehager og skoler møter i implementeringa av sterke språkmodeller.

SL gjorde en spørreundersøkelse under Sametingets Sør- og lulesamiske seminar arrangert den 12.-13.12.2023 i Trondheim. På spørsmål om «Hvilke behov for samiskspråklig kompetanseheving har du som barnehagelærer/lærer?» svarte 60 % av respondentene med sørsamisk språk at de hadde behov for muntlig kompetanseheving, enten gjennom språkmentor eller språkbad for lærere. Se også kapittel 7 for ytterligere tiltak. En annen stor utfordring er mangel på læremidler i alle fag på sørsamisk, også i språkfaget sørsamisk. Det er også stor mangel på læringsressurser etter Rammeplanen.

5.2.2 Lulesamisk område

Hábmera suohkan / Hamarøy komme er eneste lulesamiske språkforvaltningskommunen. På Ájluokta/Drag finnes også den eneste lulesamiske barnehagen, Viejega mánájjárdde, og den eneste skolen som tilbyr opplæring på lulesamisk, Ájluovta skávllá. Det finnes ikke én egen sameskole i lulesamisk område, ved Drag skole er opplæringen på samisk organisert med egne samiske klasser etter fådelt skole prinsippet, og opplæringen på norsk i egne klasser. Det arbeides med å utvikle Drag skole som en lulesamisk profilskole. Utenfor tettstedet Drag finns det én lulesamisk

¹ Det er noe usikkert hvilken bok dette er, da kildehenvisningen ikke står i kommisjonens rapport.

barnehageavdeling i Bådåddjo/Bodø, og en rekke barn får noe lulesamisk språkstøtte i andre barnehager i Norge. I Bodø tilbys det også stedlig samiskundervisning i lulesamisk, mens dette hovedsakelig tilbys via fjernundervisning i resten av landet. Det er vanskelig å finne oppdaterte tall på antall elever som får fjernundervisning i lulesamisk, da tall ikke er offentlig tilgjengelig. Johansen rapporterer at om lag tre fjerdedeler av elevene har lulesamisk som andrespråk, at denne fordelingen mellom elever med lulesamisk som førstespråk og lulesamisk som andrespråk har vært stabil over tid samtidig som en økende andel av de lulesamiske elevene bor utenfor Hamarøy kommune. (Johansen K., 2023, pp. 23–24). Ifølge GSI er det skoleåret 2023/24 32 elever med samisk som førstespråk, noe som utgjør 28% av det totale antallet elever med opplæring i lulesamisk (114 elever). Likeledes er det 82 elever med lulesamisk som andrespråk, noe som utgjør 72 % av elevene. (Utdanningsdirektoratet, 2024)

Det lulesamiske samfunnet har over flere tiår arbeidet målrettet for å opprettholde, styrke og utvikle lulesamisk språk. Det har gitt gode samiskspråklige resultater i barnehagen, hvor barna de siste årene også bruker lulesamisk som lekespråk.

Noen generelle utfordringer

Det å kjøre to opplæringsløp (på lulesamisk og på norsk) under samme tak er utfordrende, da det ikke følger med ekstra ressurser sammenlignet med andre skoler i kommunen. Det er også krevende at elevgrupper med forskjellige samiske læreplaner (samisk 2 og samisk 3) plasseres i samme gruppe. I og med at lulesamisk har få talere, så er det viktig å øke antallet talere, og styrke språket for dem som ønsker å utvikle sin språkkompetanse. Både barnehage og skole trenger flere samisktalende, også vikarer. Det har tidligere år vært stor mangel på lulesamiskspråklige lærere (NRK Sápmi, 2022). Fra spørreundersøkelsen SL gjorde under Sametingets Sør- og lulesamiske seminar arrangert den 12.- 13.12.23 i Trondheim viser at det er behov for satsing på flere nivåer for lulesamisk språk i barnehage og skole. 60 % av respondentene med lulesamisk språk rapporterte at de hadde behov for språkmentorer.

5.2.3 Nordsamisk område

Kommunene Gáivuona suohkan / Kåfjord kommune, Loabága suohkan / Lavangen kommune, Guovdageainnu suohkan / Kautokeino kommune, Kárášjoga gielda / Karasjok kommune, Deanu gielda / Tana kommune, Unjárgga gielda / Nesseby kommune, Porsáŋggu gielda / Porsanger kommune og Diiddanuori suohkan / Tjeldsund kommune er i dag nordsamiske forvaltningskommuner. Barnehagetilbudet i disse kommunene varierer, noen av kommunene har enten kommunale og/eller private samiske barnehager, mens andre har samisk avdeling i norsk barnehage. I tillegg finnes det barnehager hvor samiske barn får språktilbud i norsk barnehage, s. 34 (Angell, Kårtveit, Nygaard, & Riseth, 2022). Det varierer fra barnehage til barnehage hvor godt man har lyktes med å etablere samisk som kommunikasjonsspråk. Utenom forvaltningskommunene er det også en del andre kommuner som har nordsamiske barnehager eller samiske avdelinger eller tilbud for nordsamiskspråklige barn i norske barnehager. Blant annet har bykommunene Alta, Tromsø og Oslo og Trondheim nordsamisk barnehagetilbud.

Per definisjon er skolene i forvaltningsområdet samiske skoler og skal gi elevene som ønsker det opplæring i og på samisk. I praksis er det mange av kommunene som ikke kan oppfylle lovkravet (Angell, Kårtveit, Nygaard, & Riseth, 2022, p. 46). Det finnes en sameskole utenfor forvaltningsområdet som tilbyr opplæring i og på samisk til elever i regionen. Også enkelte kommuner

utenom forvaltningsområdet tilbyr opplæring i og på samisk i egne samiske klasser i grunnskolen. Nordsamiskelever får stedlig tilbud om opplæring i samisk noen steder, mens mange elever også får opplæring via fjernundervisning. Det meldes om store vanskeligheter med å finne kvalifiserte samiskspråklige personale både til barnehage og skole i så å si alle kommuner (Angell, Kårtveit, Nygaard, & Riseth, 2022, p. 45;46).

I det nordsamiske området er det meget stor variasjon i hvor stor grad befolkningen er produktivt samisktalende. I noen områder er samisktalende i majoritet, mens i de fleste områder er samisktalende i minoritet. Dette har naturlig nok innvirkning på personalet i barnehager og skoler. Foreldrenes språklige bakgrunn er også ulik, og det kan være store variasjoner i en og samme kommune.

Av det totale antallet elever som får opplæring i nordsamisk i grunnskolen har over 40 prosent samisk som førstespråk. For skoleårene 2020-23 41 % samisk som førstespråk og 59 % samisk som andrespråk, og førstespråkandelen har falt noe siden skoleåret 2016-17. (Johansen K. , 2023, p. 23). Vangsnes (2022) viser en viss økning i elever som får opplæring i Samisk 2, på bekostning av samisk 1 og 3 fram mot 2020 (Vangsnes 2022:263). GSI-tallene viser at av totalt 2481 elever som i skoleåret 2023/24 fikk opplæring i nordsamisk, hadde 39,6 % (983 elever) samisk som førstespråk, mens 60,4 % hadde samisk som andrespråk (843 og 655 elever). (Utdanningsdirektoratet, 2024).

Noen generelle utfordringer

Også i de nordsamiske kommunene kan det være svært ulikt språknivå hos barn og elever. Det kan være en utfordring å differensiere samiskopplæringa på grunn av ulikt språkkompetansenivå hos barn og elever. Dette gjelder selv om elevene har undervisning etter samme læreplan og er i samme klasse. Det forekommer også at elever som får opplæring etter forskjellige samiske læreplaner blir plassert i samme elevgruppe og får samiskopplæring sammen. Det er også utfordrende å ta imot enspråklige norsktalende barn i et tilbud der samisk allerede er etablert som kommunikasjonspråk, spesielt når majoriteten likevel behersker norsk. Dette er spesielt utfordrende med barn som nærmer seg eller er i skolealder. En annen utfordring er at barn med kort botid i Norge skal få norskopplæring, mens de fleste i samfunnet snakker samisk.

Det er mangel på både samisktalende ansatte og ansatte med pedagogisk utdanning i de fleste områder. Alle ansatte i mange barnehager og skoler er ikke produktivt samisktalende, men er i en språklig læringsfase. Alle ansatte har heller ikke kompetanse i samisk skriftlig språk. Mange distriktskommuner opplever nedgang i innbyggertall. Mange flytter til byene. Øzerk viser i sin rapport fra Karasjok (2023) til noen av konsekvensene for samiske språk, av utflytting fra samiske kommuner til byer og tettsteder (Øzerk, 2023).

Det er stor mangel på samiskspråklige lærebøker og læringsressurser som støtter Rammeplan for barnehagen og læreplanene for fag i læreplanverket LK20S.

Det er gjennomgående slik at yngre barn/elever bruker samisk i større grad enn eldre barn/elever. Norsk og engelsk tar over mer og mer utover i utdanningsløpet. Lekespråket og språket i friminuttene varierer også, hvor norsk ofte er det mest dominerende språket. Fra ulike kanter meldes det også at engelsk blir stadig mer brukt.

5.3 Faggruppens erfaringer og refleksjoner fra prosjektet

De fleste veilederne har gjennomført ett fysisk besøk og resten av veiledningen ble gjennomført digitalt. Det ble dermed vanskeligere å veilede i hverdagssituasjoner og vi fikk ikke mulighet til å observere underveis og etter endt veiledning. Flere institusjoner har tydelig uttrykt at de hadde ønsket seg flere fysiske besøk underveis i veiledningsperioden, og de fleste ønsket å fortsette med veiledningsordningen neste barnehage- eller skoleår.

De eksterne veilederne anser at arbeidet med pilotprosjektet har vært givende. Prosessen har understreket behovet for språklig veiledning i barnehager og skoler. Prosessen har også vist at ansatte i samiske barnehager og lærere i grunnskolen opplever at de må jobbe kontinuerlig med å skape anledninger og behov for å velge samisk som kommunikasjonsspråk. I skolen er det også nødvendig å definere samisk som faglig formidlingsspråk for elevene, ved å bestemme at enkelte oppgaver skal presenteres muntlig på samisk. Dette er omtalt i rapporten om sterke språkopplæringsmodeller, der det kalles for styring av språkmiljøet. (Pasanen, Päiviö, Baal, & Mikkelsen, 2022). Veiledningen har inkludert skoler og barnehager i forskjellige områder, der noen institusjoner har språkstøtte i samfunnet rundt, mens andre fungerer som mer isolerte, samiskspråklige øyer. Uavhengig av språkstøtte og språksituasjon, så er det tydelig at bruken av samisk ikke kan overlates til tilfeldigheter noen steder. Det er en gjennomgående opplevelse både i språkvitaliseringskommuner og språkutviklingskommuner² at barn og unge i hovedsak vil velge norsk språk dersom de selv får velge språk i barnehage og på skolen. For å sikre produktive språkkunnskaper hos barn, så må institusjonene styre barnas språkvalg.

De fleste institusjonene ønsker raskt å få veiledning i metoder som fremmer språklæring, dette før vi veiledere opplever at grunnlaget for sterke språkmodeller i institusjonen er lagt. Som det kommer fram av institusjonenes evaluering, så opplever de at det er lite støtte og forståelse for språkarbeidet i samfunnet rundt. Det er et gjennomgående ønske at det kommer en ekstern fagperson som kan forklare prinsippene for sterke språkopplæringsmodeller for foreldre og andre aktører. Institusjonene var ikke selv forberedt på å begrunne og forklare at man må styre språkmiljøet og skape et behov for å velge samisk, og de var bekymret for å støte foreldrene. Det var også et tydelig ønske blant ansatte å få konkrete tips til arbeidsmåter som ville føre til umiddelbar endring av språksituasjonen, en type quick fix. Når språkpraksiser som ekskluderer eller marginaliserer samisk språk har fått feste seg over flere år, så er det ikke realistisk å rette dette opp umiddelbart. Det krever kunnskapspåfyll, bevissthet, en viss planlegging, og dernest involvering av hele staben, barna/elevene og foreldrene. Å iverksette sterke språkopplæringsmodeller er et langvarig utviklingsarbeid, og det må institusjonen være forberedt på. For å lykkes med sterke språkmodeller så kreves det felles forståelse for hva sterke språkmodeller er, en felles oppfatning om målet med sterke språkmodeller, av barnas/elevenes språksituasjon, ansattes språkkompetanse, hvordan håndtere ulik språkkompetanse internt med mer.

Før individuelle veiledninger med fast veileder settes i gang, er det helt nødvendig at alle ansatte kjenner til prinsippene for sterke språkmodeller. Vi har også erfart at det er avgjørende at noen internt på institusjonen leder utviklingsarbeidet og har hovedansvar for kontakten med veilederne. Institusjonenes kartlegging av egen språksituasjon var et nyttig verktøy i arbeidet med å formulere en målsetting og å velge ut arbeidsmåter eller områder man kan jobbe med. Faggruppa anbefaler at alle institusjoner gjennomfører en slik kartlegging. Denne kartleggingen vil også være et utgangspunkt for

² For definisjon jmf. Samelovens språkregler

å lage en språkplan basert på institusjonens konkrete språksituasjon. Litt senere i prosessen kan man fylle ut kartleggingen med spørsmål fra disposisjon til språkplan, og dette kan fungere som grunnlag for videre diskusjoner i institusjonen. Veiledningen bør munne ut i en språkplan, som da kan brukes i evalueringsarbeidet videre.

I skolen er det også et uttalt ønske om å bidra til utvikling av et mer avansert fagspråk, tilsvarende det som elevene møter i skolebøker. Ansatte ønsker seg veiledning om hvordan man kan styre språkmiljøet i praksis og de ønsker å begrunne sine valg faglig.

Både elever og barn i barnehagen bør på sitt nivå involveres i målsetting og gjennomføring av sterke språkmodeller. I dette pilotprosjektet har ikke elevene og barna vært med i formuleringen av målsettingene for språkarbeidet eller utvelgelsen av arbeidsmetoder. I en fremtidig veiledningsordning vil det være nødvendig at det jobbes fram strukturer som sikrer at barn og elever blir inkludert tidlig. For å lykkes med å styre språkmiljøet, er det viktig at barn og elever deltar i samtalene om målsettinger og språkvalg og får mulighet til å reflektere over egne bidrag i arbeidet. Dette er spesielt viktig for større barn, som bør få uttale seg om saker som gjelder deres hverdag og der det er vanskeligere å bryte etablerte språkpraksiser. Det varierte fra institusjon til institusjon hvordan foreldrene ble inkludert i utviklingsarbeidet. Foreldreinvolvering er stort sett gjennomført som informasjon i foreldremøter, og foreldrene har ikke vært en deltakende part i dette arbeidet i noen av institusjonene.

Arbeidet med pilotprosjektet for veiledningsordning viser at veiledningen kan føre til økt språkbevissthet hos ansatte. I evalueringen er dette noe som barnehageansatte/lærere oppgir som en styrke. De rapporterer at de kjenner seg tryggere på hva som skal til for å styre språkmiljøet, og de kjenner seg faglig såpass trygge at de klarer å begrunne sine valg overfor foreldre og ledelse. Det er viktig at de ansatte får økt sin språkbevissthet gjennom slik veiledning, fordi det vil gjøre dem faglig sikrere, og de vil klare å ta bevisste språkvalg og stå i de valgene som støtter barnas produktive språkutvikling. Det forventede resultatet for institusjonene da de gikk i gang med pilotprosjektet, var å snu språksituasjonen og styrke samisk i hverdagen. Det er likevel slik at det mest umiddelbare resultatet er en økt språkbevissthet og faglig trygghet blant de ansatte.

5.4 Behov for en varig veiledningsordning

Ut fra de erfaringene vi har gjort oss gjennom pilotprosjektet, er vår konklusjon at det er behov for en varig veiledningsordning som kan veilede barnehager og skoler i hvordan man starter innføring av opplæring etter sterke språkmodeller, og hvordan man opprettholder og videreutvikler opplæringen etter sterke språkmodeller i egen institusjon. En slik ordning bør komme i gang så raskt som mulig. De samiske barnehagene og skolene som deltok i pilotprosjektet ønsket at det kommer på plass en fast veiledningsordning for sterke språkopplæringsmodeller. Vi har også fått henvendelser fra andre barnehager og skoler som ønsker veiledning om arbeid etter sterke språkmodeller. NOU 2022: 13 *Med videre betydning* viser til at «Dagens ordninger for lokal kompetanseutvikling fungerer ikke godt nok for samisk, og det er behov for endringer.» (NOU 2022: 13, 2022, p. 126) Vi ser derfor at det er behov for en egen varig veiledningsordning som sikrer at barnehagene og skolene som etterspør veiledning for kompetanseheving om sterke språkmodeller får dette.

Tilbakemeldingene og responsen vi har fått fra barnehager og skoler som er med i dette prosjektet viser at det er behov for faglig støtte når man skal i gang med å utvikle og implementere praksiser for sterke språkmodeller og for å implementere dem i sitt daglige virke.

Sámi lohanguovddáš – Sáme låkåmguovdásj – Saemien lohkemejarng – Nasjonalt senter for samisk i opplæringa, Sámi allaskuvla har kompetanse og ønske om å bistå faglig med veiledning og bistand til en varig veiledningsordning for kompetanseutvikling om sterke språkmodeller. Forutsetningen er at det finnes finansiering som kan sikre drift av veiledningsordningen over flere år.

6 Våre anbefalinger for en varig veiledningsordning om Gievrass giellamodeallat – Nanos giellamodella – Veaksehks gielemodeellh – Sterke språkmodeller

I dette kapitlet gir vi anbefalinger om hvordan en varig veiledningsordning for kompetanseheving og implementering av sterke språkmodeller, i samiske barnehager og på samiske skoler, kan etableres og driftes med bakgrunn i evalueringer og refleksjoner gjort i prosjektperioden. Vi redegjør først for noen rammer som må være tydelige og avklarte og hva man kan gjøre for å avklare disse i forkant av, under og etter veiledningsperioden. Vi legger til grunn at de aller fleste barnehagene og skolene som deltok i prosjektet ønsket at det kommer på plass en fast veiledningsordning for sterke språkopplæringsmodeller. Vi har også fått henvendelser fra andre barnehager og skoler som ønsker veiledning om arbeid etter sterke språkmodeller. Vi ser derfor at det er behov for en varig veiledningsordning.

6.1 Overordnede anbefalinger

6.1.1 Samiskspråklige ansatte – en grunnforutsetning

Hele grunnlaget for sterke språkmodeller er samisktalende ansatte, slik at samtalene i barnehagen og opplæringa i skolen kan foregå på samisk. Derfor bør man ha som mål at innen f.eks. 3 år bør alle ansatte i de samiske institusjonene være samisktalende, slik at de kan arbeide både etter befestningsmodellen og tilegnelsesmodellen. I barnehagen er det særs viktig at alle ansatte kan samisk, og snakker samisk både til barna og hverandre. Erfaringer fra språkrevitaliseringsarbeidet i Enare viser at barnehagebarn i løpet av første halvår i barnehagen forstår enaresamisk. Her bruker alle ansatte enaresamisk 100% uavhengig av om barna har samisk som hjemmespråk eller ikke, og uavhengig av om barna kan samisk eller ikke når de starter i barnehagen. (muntlig samtale med professor Annika Pasanen). Barnas reaksjon på å bli eksponert for et nytt språkmiljø beskrives også som ukomplisert, da barn ikke er involvert i verbal kommunikasjon på samme måte som voksne. Omsorg, det å bli forstått, gjøre interessante aktiviteter sammen er mye viktigere enn hvilket språk det snakkes på. (Sámediggi (Suomabealde), n.d.)

I hele Saepmie er det store forskjeller på voksnes og barns samiskspråklige kompetanse. Dette gjenspeiler seg også i barnehagen og på skolen. Resultatene fra kartlegginga som pilotbarnehagene og -skolene gjorde våren 2023 viser at språkkompetansen til de ansatte varierer. I de fleste institusjonene er alle ansatte, med unntak av noen vikarer, samisktalende. I sørsamisk område er ikke alle ansatte samisktalende, og noen ansatte bruker sørsamisk så langt de behersker det og utvikler språket underveis i arbeidet.

For å nå målet om samisktalende ansatte innen f.eks. 3 år, er det viktig at det iverksettes kraftige språktiltak i de områdene hvor samisk språk er i en svakere stilling. Dersom de små samiske språkene skal overleve på samfunnsnivå, så må det prioriteres opplæringstiltak på flere nivåer; fra nybegynnerkurs til høgskoleutdanning. Og ett av de viktigste tiltakene på kort sikt er å etablere intensive språkkurs, for å øke rekrutteringsgrunnlaget av samisktalende til barnehagen og skolen. En mulig løsningene for å styrke de samiske språkene, og spesielt de små samiske språkene som lule- og sørsamisk, er å utvikle og tilby heltids intensivstudier for voksne i samiske språk over minimum ett år, etter modell fra det enaresamiske revitaliseringsarbeidet. Studiene i Enare var tilrettelagt for samer som ønsket å ta tilbake språket de ikke fikk tilegnet seg hjemme, og for ikke-samer som

ønsket å lære seg samiske språk. Studiene inneholder bl.a. klasseromsundervisning, fordypningspedagogikk, kulturkurs og aktiviteter, språkopplæring i praksis, samt Mentor-lærling-program. Denne satsninga produserte hundrevis av nye talere, hvorav en del nå overfører språket hjemme til sine barn. (Kilde: muntlig samtale med professor Annika Pasanen). Denne og andre muligheter diskuteres mer i [kapittelet om samiskopplæring for voksne](#).

Da det generelt mangler samiskspråklige pedagoger i mange barnehager og skoler, så er ordningen med Gieletjehpie viktig for å styrke det totale språkmiljøet i institusjonene. Barnehager og skoler beskriver behov for å sette inn ekstra språkressurser ved skolestart for å snu barnas/elevenes språk etter sommerferien og ekstra språkressurser i friminuttene. Gieletjehpie bør bli en fast ordning tilpasset institusjonenes behov, som alle de samiske institusjonene kan nyte godt av, og inngå i barnehage- og lærerteamene. Dette omtaler vi i kapitlet om problemstillinger som må løses via andre ordninger.

Hver enkelt ansattes samiske språkkompetanse er viktig for barnehagen og skolen. Likevel er det institusjonens samiske språkmiljø totalt sett som betyr mest for å drive etter sterke språkmodeller, og for å kunne tilby enspråklige samiske miljøer. Jo flere som snakker samisk, jo flere muligheter er det for å få til enspråklige samiske arenaer og situasjoner. Som tidligere nevnt er det stor mangel på samiskspråklig pedagogisk personale i (så å si) alle kommuner. Her må det ulike tiltak til for å rekruttere og beholde kvalifisert samiskspråklig personale, og også studenter til de ulike lærerutdanningene, slik at man oppnår tilstrekkelig personale selv om generasjonsskiftene er i gang.

Som nevnt i rapporten *Sterke språkmodeller (2022)*, så er det ikke nok å kunne samisk, og utelukkende snakke samisk til barn/elever uten bruk av bevisste språkpraksiser. I piloteringen av veiledningsordningen rapporterer de samiske institusjonene at de har utviklet bevissthet rundt egen språkbruk i prosjektperioden. De rapporterer om at de føler seg tryggere i sine språkvalg og mer bevisst på eget språkarbeid. Likevel er ett år for lite tid til å implementere språkbevisst arbeid, og de ønsker et lengre veiledningsløp. En viktig ressurs for å arbeide aktivt med språkbevissthet er spørsmålene knyttet til disposisjonen for en språkplan, en språkbruksstrategi, for institusjonene. Se også kapitlene 5.3 Faggruppens erfaringer og refleksjoner fra prosjektet og 5.4.5 Språkplan.

Barne- og elevgruppene i barnehagen og skolen kan være små, men forskjellene i språknivå kan være veldig store avhengig av barnas/elevenes språklige omgivelser. For å møte dette i barnehagen og skolen er det nødvendig å differensiere og tilpasse tilegnelsen/opplæringa uavhengig av om det er store eller små barnegrupper. For å lykkes med sterke språkmodeller kreves det ofte parallelle løp med flere samiskspråklige lærere og ansatte, og dette koster mer enn i den ordinære barnehagen og skolen, hvor man beregner tildelinger etter lærernormen i skolen og bemannings- og pedagognormen i barnehagen. Behovet for å differensiere henger også sammen med elevenes frihet til å velge samisk når som helst i utdanningsløpet og friheten til å velge bort samisk underveis i opplæringa, og skifte mellom de samiske læreplanene, f.eks. fra Samisk 1 til Samisk 2.

Utfordringene lærerne i skolen, barnehagelærerne og ansatte i barnehagen møter knyttet til samiskopplæringa, viser at de ansattes kapasitet må styrkes både mht. samiske språk, samiskspråklige læremidler og ressurser, flere samisktalende inn i institusjonene, organisering mm.

6.1.2 Barns og elevers rett til medvirkning i egen hverdag og læring

Det er foreldre/foresatte som velger om barna deres skal lære samisk, både hjemme og i barnehage og skole, dersom lover og forskrifter åpner for det. Dette, og nivåvalg, må i barnehage- og skolesammenheng ofte gjøres som et aktivt valg. Vanligvis stilles ikke etnisk norske barn overfor dette valget. Det er helt naturlig at språket er norsk både hjemme, i barnehagen og skolen og barnet har ikke selv en mulighet å velge bort norsk språk, selv ikke i ungdomsskolen. Samiske barn har etter opplæringsloven først rett til å velge samisk, og også velge bort samisk i 8. klasse. Det kan skape utfordringer i samiske forvaltningskommuner, slik Øzerk beskriver det for Karasjok kommune (Øzerk, 2023).

Barns rett til medvirkning handler ikke om hvilket språk de skal lære, heller hvordan de skal lære det. Barnehagelovens § 3 gir barn i barnehagen rett til å gi uttrykk for sitt syn på barnehagens daglige virksomhet og i saker som gjelder dem selv og skal jevnlig få mulighet til aktiv deltakelse i planlegging og vurdering av barnehagens virksomhet. Barnets synspunkter skal tillegges vekt i samsvar med dets alder og modenhet. I alle handlinger og avgjørelser som gjelder barn i barnehagen, skal hva som er best for barnet, være et grunnleggende hensyn. (Barnehageloven, 2005).

Også i den nye Opplæringsloven gjeldende fra 1.8.2024 blir retten til elevenes medvirkning beskrevet i Fjerde del – fellesreglar for grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa for barn og unge. Kapittel 10 Det beste for eleven, medverknad, skoledemokrati, foreldresamarbeid, skolereglar og plikt til å delta. «Opplæringslova § 10-2. Elevane sin rett til medverknad. Elevane har rett til medverknad i alt som gjeld dei sjølve etter denne lova, og har rett til å ytre meiningane sine fritt. Elevane skal bli høyrde, og det skal leggjast vekt på meiningane deira etter alder og modning.» I tillegg blir det i kapitlet beskrevet andre måter elever har rett til å delta i og medvirke i skoledemokrati. (Opplæringslova, 2024).

I dette pilotprosjektet hadde vi ikke lagt inn samtaler og møter med barna/elevene. Et par institusjoner rapporterte at de involverte elevene i arbeidet. Vi anser at barns og elevers medvirkning er viktig for å snu språkmiljøene fra norsk til samisk. Jo eldre barna og elevene blir, jo viktigere er det at de kommer tidlig inn i prosessene ved innføring av sterke språkmodeller. Et viktig spørsmål er hvordan vi får barn og elever til å forstå hvor viktig det er at de utvikler sitt samiske språk og at de også er viktige for de samiske språkernes framtid. Det må i en varig veiledningsordning være en systematisk tilnærming og eget fokus på hvordan barnehagene og skolene kan sikre barnas og elevenes medvirkning. Ledelsen og de ansatte i barnehage og skole må tilrettelegge for barnas og elevenes medvirkning i alle fasene av innføringen av sterke språkmodeller.

Det bør i et veiledningsløp avsettes tid til fysiske møter og samtaler med barn og skoleelever. Det bør også lages egne opplæringspakker beregnet for barn og elever om sterke språkmodeller. Erfaringsutveksling mellom de ulike samiske institusjonene om barns og elevers medvirkning ville også være nyttig.

6.1.3 Organisering for å arbeide med sterke språkmodeller

De deltakende skolene og barnehagene har organisert opplæringa på flere ulike måter; i grupper, etter tema, ved bruk av språksoner og bruk av flere ansatte.

En skole som bruker tilegnelsesmodellen, har i tillegg til ordinær stedlig undervisning også språksamlinger for å gi alle elevene mulighet til å sosialisere seg inn i det samiske samfunnet,

samtidig som de lærer samisk. Elevene deles inn i flere grupper slik at alle skal få utviklet sitt samiske språk, siden det er veldig store forskjeller på elevenes språkkunnskaper. I den grad det er utprøvd i dette pilotprosjektet, så viser resultatet at lærere og elever ved en av skolene var fornøyde med gruppeinndelinga etter språknivå, og elevene ble utfordret til å bruke det muntlige språket aktivt. Lærerne som har prøvd ut dette på mellomtrinnet og ungdomsskolen sa at det var nødvendig å øke lærertettheten for å lykkes med tilegnelsesmodellen under språksamlingene.

Alle de tre pilotskolene driver opplæring på samisk i etter fådelt skole-modell, der flere årstrinn får opplæring i samme gruppe. Her kan det også være store forskjeller i samiskspråklig kompetanse blant elevene. En av skolene uttrykker at en av utfordringene er at det kun er én lærer med mange elever på ulike årstrinn. Denne skolen uttrykker behov for minst én samisktalende lærer/person i tillegg til lærer i klasserommet for å holde kommunikasjonen i gang på samisk. Det er mulig at også de andre skolene opplever dette, selv om det ikke kommer fram av samtalene. Læremiddelsituasjonen gjør det utfordrende å undervise på samisk i alle fagene, da det finnes få ferdige læremidler i andre fag. Dette krever mer forberedelse til undervisningen enn det ville gjort dersom det hadde funnet ferdige samiske læremidler.

Erfaringer barnehage forteller om, er at det kan være utfordrende å få barna til å snakke samisk, fordi de har blitt vant til å snakke norsk, både med andre barn og med voksne i barnehagen, selv om de forstår samisk i hverdagssituasjoner. Når det er tradisjonelle temaer i barnehagen, og hvis barna ikke tidligere har snakket om temaene på norsk, så er det lettere å få barna til å snakke samisk. Dette kan gjelde flere barnehager selv om de ikke spesifikt nevner dette.

Minst en av barnehagene som bruker befestningsmodellen bruker også tilegnelsesmodellen, da ikke alle barna har samisk som hjemmespråk. De har inndelt barna i grupper deler av dagen, for å gi sterkere språkstøtte til barn som trenger det, med godt resultat.

I lulesamisk område har de brukt og utviklet bruken av språksoner i barnehage over lang tid, og oppnådd gode resultater. Flere av de andre institusjonene i pilotprosjektet har så smått begynt å prøve ut språksoner, og synes konseptet er interessant for å etablere enspråklige samiske arenaer. Flere ønsker å prøve ut språksoner framover.

I dette prosjektet har barnehagene og skolene brukt den organiseringa de har hatt fra tidligere, og det har i løpet av dette ene året ikke vært mulig å gjøre store endringer av organisering. Vi ser imidlertid at det er mange muligheter for å endre organisering og arbeidsformer. Organisering av barne-/elevgrupper krever også planlegging og forberedelser i form av kunnskap om og tilpasning til nye strukturer både blant barn, elever og ansatte. Dette krever en lenger tid til omstilling og eventuell ommøblering og omdisponering av arbeidsformer og arealer enn de har hatt mulighet til i dette pilotprosjektet.

6.1.4 Behov for kompetanseutvikling blant ansatte og lærere

I dette delkapitlet har vi fokus på kompetanseutvikling innen sterke språkmodeller. I kapittel 7 beskriver vi også andre kompetansehevingsbehov som er nødvendige for å lykkes med arbeid etter sterke språkmodeller. Dette gjelder blant annet behov for kompetanseheving innen samisk språk for ulike grupper.

Det er sentralt at ansatte i samiske barnehager og skoler får styrket og bygget opp sin kompetanse om sterke språkmodeller og hvordan de kan implementere dem i sine institusjoner. Kompetanse gir økt trygghet når vanskelige valg skal gjøres i hverdagen og i det langsiktige implementeringsarbeidet. Selv om mange i pilotprosjektet uttrykker at de kjenner til språkmodellene, så kreves det likevel at hver enkelt har god kunnskap om modellene og i bruk av modellene, og at ansattefelleskapet i barnehagene og profesjonsfelleskapet i skolen utvikler gode løsninger og språkstrategier som fungerer for deres arbeidsplass. I den prosessen må modellene og strategiene testes ut, reflekteres rundt, vurderes og videreutvikles.

Skolene i forvaltningsområdet er per definisjon samisk skole og skal følge de samiske læreplanene. I tillegg har alle elever en individuell rett å velge samiske språk i skolen, og ifølge læreplanene så skal alle elever få opplæring gjennom sterke språkmodeller. Når det gjelder barnehagens rammeplan, så har alle samiske barn rett til å utvikle sitt samiske språk uavhengig av hvor i landet de bor. Det fordrer både samiskspråklig kompetanse og samisk pedagogikk. For å lære seg et språk så må alle barn leve i samiskspråklige miljø. Slik er det for norsk, og slik er det for samisk. Det er umulig å styrke de samiske språkene blant barn i en barnehage uten samiskspråklige ansatte. Derfor bør alle barnehagene og skolene som ligger innenfor de samiske forvaltningsområdene, som et minimum, være en del av veiledningsordninga.

Kompetanseheving for de ansatte og lederne i samiske barnehager og skoler må settes inn i et system, og inngå i en varig veiledningsordning. Det er nødvendig at de ulike ledernivåene (pedagogiske ledere, styrere, avdelingsledere, rektorer, kommunale ledere o.l.) og ansatte får kompetanseheving som gjør dem rustet til å lede og gjennomføre implementering og drift etter sterke språkmodeller.

Her presenteres aktuelt innhold som kan inngå i en fast veiledningsordning.

- hva sterke språkmodeller er og hvordan de kan utvikles i egen institusjon, herunder bevisste språkpraksiser, samtalestrategier med mer
- utvikling av en språkplan/språkbruksstrategi for egen institusjon, herunder språkkartlegging, utarbeiding av målsetting, utprøving og evaluering av arbeidsmåter med videre
- organisering av sterke språkmodeller, herunder enspråklige samiske arenaer
- implementering, hvor barns/elevs medvirkning er sentralt
- utvikling av pedagogiske metoder, f.eks. gjennom deling av beste praksiser og caser
- andre fagområder som barns språkutvikling og to- og flerspråklig utvikling, flerspråklighet i et urfolksperspektiv, dekolonisering

Det er behov for å utvikle kompetanse innenfor etablerte samiske barnehage- og skolenettverk, og evt. etablere nye nettverk ved behov. Flere institusjoner etterlyser nettverk hvor de som lærere, barnehagelærere og ansatte kan møtes på felles arenaer for å dele praksisnære erfaringer, og sammen utvikle metoder for sterke språkmodeller. Barnehager og skoler som følger den faste veiledningsordninga bør ha mulighet til å møtes årlig i veiledningsperioden.

Ansvar for implementering av sterke språkmodeller kan ikke alene hvile på barnehagelærere, grunnskolelærere og andre ansatte som har direkte kontakt med barn/elever. «Lederne er av stor betydning for den profesjonelle utviklingen til den enkelte ansatte og til det kollegiale fellesskapet blant lærere og andre ansatte i barnehager og skoler.» (Utdanningsdirektoratet, 2024). Derfor er det viktig at lederne ved den enkelte barnehage eller skole tar ansvar for og er involvert i de ulike fasene

av prosessen. For å lykkes med sterke språkmodeller må også ledelsen på høyere nivå og hos eier være involvert, da det handler om organisasjonsutvikling. Styrking, vitalisering og utvikling av samiske språk i barnehagen og skolen er ikke et prosjekt, det er en kontinuerlig oppgave. Vi vil understreke det som påpekes i Pedagogiske prinsipper for samiske barnehager, at endringer i ansattegruppen ved at noen går ut eller kommer inn, innebærer at kontinuerlig må arbeide med gruppeprosesser for å oppnå god arbeidsånd og finne og ha en retning på arbeidet med sterke språkmodeller (Sarri, Päiviö, & Holm, [2023], p. 23).

En del samiske barn går også i en barnehageavdeling og skole med norsk ledelse. Det gjelder også i forvaltningskommunene. Det betyr at hele institusjonen og organisasjonen må involveres i endringsledelse.

Kroik (2023, p. 80) skriver at ledere må være oppmerksomme på sin posisjon i institusjonen. Han poengterer viktigheten av at lederne tydelig uttaler at hele institusjonen i fellesskap må ta ansvar for det samiske («Saami matters») i opplæringa, og at institusjonen støtter samiske lærere i sin praksis. Kroik påpeker også viktigheten av å opprette faste «breathing spaces» for samiskopplæringa i enhver institusjon som har samiskopplæring. Definerte rom og/eller steder for samiskopplæringa, signaliserer den samiskspråklige praksisen også for de andre i barnehagen og skolen. Rollen ledere har er sentral fordi de styrer lærernes tid og tilgang til ressurser.

Selv om både Udir og Læringsmiljøsentret har fokus på endringsledelse i barnehage og skole, så mangler det fokus på dekoloniseringsprosesser og mangfoldsledelse. Gjennom SáMOS-prosjektet ble det utviklet Pedagogiske prinsipper for barnehagen, som er publisert i boken *Unna olbmožiid árgabeaivi mánáidgárddiin. Pedagogalaš prinsihpat sámi mánáidgárddiide*, av Carina Sarri, Áne-Márge Päiviö og Stigo Holm og utgitt av Sametinget i 2023 (Sámi allaskuvla, 2023). I tillegg er det utarbeidet et felles verdigrunnlag og overordnede prinsipper for barnehagetilbudet og opplæringen i hele Sápmi (Sámediggi, 2022). På samme måte bør det også utvikles pedagogiske prinsipper for den samiske skolen, hvor bl.a. dekoloniseringsprosesser inngår. Gjennom bevisstgjøring er det lettere å stole på sin samiske kompetanse i møtet med barna/elevne, kollegaer og foreldre.

Arbeidet med å utvikle endringskompetanse krever at man blir vant til å endre og utforske egne arbeidsmåter. Innføring av sterke språkmodeller krever endring av tanker, bevissthet og holdninger av hva sterke språkmodeller, og hvorfor vi trenger sterke språkmodeller blant alle ansatte i hver enkelt institusjon. Det krever tid å samle en organisasjon i endringsprosesser og bli enig om hvilken retning og hvordan arbeidet skal gjennomføres. Endringer kan kun skje innad i organisasjonen. En veileder kan komme med teorier, råd og tips, men kan ikke endre en organisasjon uten at de ansatte i organisasjonene bestemmer seg for det og gjør det.

De deltakende barnehagene og skolene hadde ulikt utgangspunkt da de startet i pilotprosjektet. Noen hadde deltatt i SáMOS-prosjektet, andre hadde hatt forelesninger om sterke språkmodeller gjennom egne initiativer. Det medførte at grunnlaget for implementeringa av sterke språkmodeller var ulik blant institusjonene. I en varig veiledningsordning er det derfor viktig å berede grunnen slik at alle følger et utviklingsløp med fasene initiering, implementering og institusjonalisering som blant annet Michael Fullan bruker (Nasjonalt senter for læringsmiljø og atferdsforskning, 2024), og at de starter der hvor de befinner seg i utviklingsløpet. Roland, Hye og Øgård (2023) beskriver implementering i fire faser:

1. eksplorering, som vi har benevnt *undersøkelsesfasen* i Veiledningsløp nivå 1.
2. installasjon, som vi har kalt *forberedelsesfasen* i Veiledningsløp nivå 2.

3. første implementeringsfase
4. full implementering

Alle institusjonene var ikke klare for å starte implementeringen da forarbeidet med planlegging og ansvarsfordeling internt ikke var like godt forberedt. Tidsfaktoren var en årsak, men det handlet også om at de ikke hadde brukt tid på å diskutere hvorfor de trenger sterke språkmodeller, og hva modellene betyr for dem i deres institusjon.

I og med at ansatte var med i hele veiledningsløpet, så var det mange som ønsket å få veiledning i metoder som kunne brukes i møte med barna/elevne, før de ansatte i fellesskap hadde diskutert og blitt enige om overordnede språkprinsipper for sin institusjon. Selv om hver institusjon hadde kartlagt noe av sin språksituasjon og skrevet en målsetting våren 2023, så var det flere institusjoner som ikke hadde involvert alle ansatte i dette arbeidet. Derfor ble implementeringsarbeidet noe haltende. Vi hoppet for raskt fram i utviklingsløpet, da vi også tok hensyn til / veiledet ut ifra institusjonenes opplevde behov. I en varig ordning er det nødvendig å forberede arbeidet godt.

For å lykkes med sterke språkmodeller er det viktig at ledelsen ved institusjonen har sterke språkmodeller som et satsningsområde, at det er tid til å gjennomføre utviklingsarbeidet ved institusjonen, og at de leder et profesjonsfellesskap over tid. Pilotprosjektet var et tilbud som kun gjaldt det året det ble tilbudt, og det medførte at noen av institusjonene ikke fikk ryddet nok tid til pilotprosjektet.

I endringsarbeidet med sterke språkmodeller egner det seg godt å starte arbeidet med en språkplan for institusjonen. Det beskrives nærmere i neste delkapittel.

6.1.5 Språkplan eller språkbruksstrategi

Gjennom piloteringen av veiledningsordning for sterke språkmodeller, har faggruppa hatt fokus på viktigheten av at hver institusjon utvikler en språkplan, en språkbruksstrategi for å systematisere språkarbeidet. Vi har i det innledende arbeidet brukt benevnelsen språkplan, men har sett at benevnelsen har virket fremmedgjørende. Benevnelsen språkplan gir til dels assosiasjoner til kommunale planer, og dels til en overordnet plan som ikke berører hverdagen. Det er derfor nødvendig å finne et egnet navn til den på hver enkelt institusjon. Den kan også sammenlignes med årshjul dersom det er ønskelig.

Til arbeidet med å utvikle språkbruksstrategien er det nødvendig å kartlegge sin språksituasjon, utarbeide en felles målsetting for å styrke språkarbeidet, prøve ut arbeidsmåter og tiltak, løse konkrete språkutfordringer og gjennomføre og følge opp språkplanen. Annika Pasanen har sammen med faggruppa utviklet en disposisjon til en språkplan/språkbruksstrategi med aktuelle spørsmål som kan diskuteres internt, for å bli enige om institusjonens språkpraksis og språkvalg. Gjennom en varig veiledningsordning kan barnehagene og skolene få mulighet til støtte for arbeidet med språkplanen, og språkplanen kan bli mer utfyllende etter hvert som praksisen utvikles, og for å støtte institusjonen på veien mot full implementering.

Avhengig av hva Sametinget velger å gjøre med gratis barnehageordning for samiske barnehager, ville Sametinget kunne kreve at barnehagen over en periode på f.eks. 3 år utvikler en språkplan (språkbruksstrategi) for institusjonen, og at de også forplikter seg å gi Sametinget en evaluering av sin språkpraksis med jevne mellomrom.

6.1.6 Mot til å endre språkpraksisen

For å lykkes med å bevare og utvikle de samiske språkene trenger vi mot til å endre vår språkpraksis, både som lærere, barnehagelærere og ansatte i barnehage og skole, og også som foreldre. Arven etter koloniseringstiden og fornorskningspolitikken setter fremdeles spor i hverdagen for samiske barn og elever i barnehagen og skolen, og kan fremdeles medføre utfordringer for samiske barnehagelærere og grunnskolelærere. Barnehagen og skolen er bygd opp etter det norske systemet og strukturen, og det er ikke alltid like enkelt å stå opp for samiske verdier og samisk barneoppdragelse og opplæringsmåter. Gjennom storsamfunnets syn på det samiske som mindreverdig over flere generasjoner, så kan det være utfordrende å se hvordan vi kan utvikle vår egen praksis i møte med norske praksiser. I Pedagogiske prinsipper for samiske barnehager påpekes det at «I forbindelse med dekoloniseringen er det viktig å være bevisst når man vurderer saker, og våge å tenke og være kritisk til metodene vi bruker. Man må tørre å stille spørsmål om hvorfor vi har disse rutineene og om de er til nytte eller belastning for oss, hvordan vi selv ville ha gjort det i henhold til vårt eget samfunn.» (Sarri, Päiviö, & Holm, [2023], p. 25).

Holdninger i det samiske samfunnet er nedarvet etter fornorskningstiden, som f.eks. eldre slektningers erfaringer med skole og skoleinternat hvor man med tvang måtte lære norsk. Dette er beskrevet blant annet i Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport. Nedarvede erfaringer og holdninger kan gjøre det vanskelig å stille forventinger til barn og barnebarn om å snakke samisk; det føles som å tvinge dem til å snakke samisk og det vekker vonde følelser og opplevelser fra egen barndom. Det gir et dobbelt tap for det samiske samfunnet, hvis vi ikke klarer å løse opp i dette. I den andre enden av skalaen skriver Johansen (2019) om ungdommer som ønsker å ta tilbake det sørsamiske språket og gjøre det til sitt hjemmespråk når de selv får barn, og bruker mye tid og krefter på å lære seg sørsamisk ut ifra de mulighetene og studie-/kurstilbudene de får. Muligheten for å styrke sitt samiske språk før de blir foreldre er et viktig tiltak, spesielt for de små samiske språkene. Vi skriver nærmere om det i kap. 7.4 om behov for samiskopplæring for voksne. Unge voksne som velger å bruke samisk som hjemmespråk, har overvunnet språkbarrieren som både Juuso (2009)³ og Johansen (2019) skriver om. Isak Saba Senter ved Juuso har utviklet kurs og skrevet en bok med fokus på å overvinne språkbarrierer. Det kan med fordel brukes og utvikles videre i hele Saepmie.

Vi kan også hente inspirasjon fra Johansens masteravhandling hvor hun har gjort en sosiolingvistisk undersøkelse om revitalisering av sørsamisk. Hun har bl.a. snakket med én forelder, og dennes vei til å skape et sørsamisk domene for barna, selv om denne forelderens også uttrykte at det har vært et «blodslit». (Johansen I., 2006)

Revitalisering av samiske språk, kan ikke bare være et personlig ansvar, og de siste årene har revitaliseringsarbeid blitt utviklet og gjennomføres også gjennom barnehage og skole. Det er gjort vellykket revitaliseringsarbeid både i Enare og i Tysfjord. Det hadde vært interessant å intervju ungdommer og unge voksne om hvordan de opplevde sin barnehage- og skoletid med hensyn til språkvalg og språkbruk i barnehagen og skolen. Deres erfaringer kan styrke barnehagens og skolens implementeringsarbeid med sterke språkmodeller.

En trygg identitet, samisk språk- og kulturkompetanse gir større mot til å endre og styrke det samiske samfunnet, hvor barnehage og skole er en av de viktigste institusjonene utenom familien.

³ Boken finnes også i en nyere utgave på nordsamisk og norsk publisert i 2021.

6.1.7 Bygge kapasitet i samiske barnehager og skoler for utviklingsarbeid

Roland, Hye og Øgård (2023, pp. 269-270) omtaler «kapasitet som ferdigheter, motivasjon, kunnskap og holdninger som er nødvendig for å implementere innovasjoner». Innovasjonen for vår del vil være iverksettelsen av sterke språkmodeller. Videre sier de at «kapasitet er mer enn summen av kapasiteten til de menneskene som arbeider der, det handler også om for eksempel tilgang til ressurser og gode strukturelle forhold internt.»

Oterkiil (Oterkiil, 2014) ser i sin doktoravhandling nærmere på utvikling av skolers kapasitet og endringsberedskap for implementering av omfattende endringer og ledelsens rolle i dette. Implementering krever mye vilje, kunnskap, tid og innsats. Noen skoler sliter mer enn andre når det kommer til implementering, og en av grunnene til dette ser til å være lav kapasitet og endringsberedskap på skolenivå. Dårlig kapasitet blir derfor et hinder for implementering. Det er ikke mindre behov for kapasitetsbygging i den samiske skolen og barnehagen. Tvert imot er det helt avgjørende for å lykkes med det samiske språkarbeidet, og bevare, styrke og utvikle de samiske språkene.

Roland, Hye og Øgård (2023, p. 136) antyder at implementeringsprosesser forventes å ta mellom 2-4 år, fra undersøkelsesfasen til full implementering. Avhengig av kapasiteten i de samiske barnehagene og skolene, så må vi anta at implementeringa av sterke språkmodeller ligger nærmere 4 år enn 2 år. Flere av institusjonene har i evalueringen trukket fram at det er utfordrende å implementere sterke språkmodeller. Det er ikke bare det samisktalende personalet som skal implementere sterke språkmodeller. For å lykkes må også det resterende personalet og ledelse (helt inn til kommune/fylkeskommunenivå) forstå hva sterke språkmodeller er.

Hvis det ikke er kapasitet å gjøre endringer i hele barne- og elevgruppa samtidig under implementering av sterke språkmodeller, så bør det satses på de yngre gruppene både i barnehage og skole. Over tid vil det styrke språket i hele barne- og elevgruppa. Skapes det språkendringer i småbarngruppa i barnehagen, og gruppa følges opp språklig gjennom hele barnehageløpet, så vil barnegruppa kunne ha samisk som opplæringspråk i skolen. Dersom språket står svakere i ungdomsskolen, så kan man systematisk styrke det samiske språket på småskoletrinnet og mellomtrinnet, som kan komme elevene og språkmiljøet i ungdomsskolen til gode på lengre sikt.

Det er også sentralt at elever på mellomtrinnet og ungdomsskolen får kunnskap om sterke språkmodeller; fordi de er rollemodeller og overfører holdninger og verdier til de yngre. Ungdomsskoleelever kan for eksempel få ansvar for de yngre f.eks. i organiserte aktiviteter og evt. i friminutter.

6.1.8 Forankre forberedelse og gjennomføring i personalet og tilrettelegge for elevmedvirkning

For å lykkes med sterke språkmodeller så må personalgruppa involveres og være deltakende i de ulike fasene av prosessen. Som beskrevet tidligere har vi brukt en teori hvor implementeringen består av fire faser: 1. eksplorering, eller *undersøkelsesfasen*, 2. installasjon, eller *forberedelsesfasen*, deretter 3. første implementeringsfase og 4. full implementering (Roland, Øgård, & Hye, 2023). Det er viktig at den samiske barnehagen og skolen får forankret arbeidet med kompetanseheving og implementering av sterke språkmodeller, da alle ansatte skal implementere sterke språkmodeller. Derfor må de

involveres i prosessene fra forberedelsesfasen til full implementering. Som tidligere beskrevet er det også viktig å involvere barne- og elevgruppa der dette er mulig.

For å skape læring og kompetanseheving kreves det at institusjonen selv får eierskap til eget utviklingsarbeid. Utviklingsarbeidet må skje internt i institusjonene. Veiledningen kan gi faglig kunnskap og gi innspill og råd og motivere til endring. Men selve endringsarbeidet kan kun skje lokalt. Derfor er det viktig at institusjonen prøver ut og vurderer språkmodelldidaktikken og språkstrategiene i praksis og har egne refleksjonsmøter mellom hver veiledning, og at erfaringene og beslutningene skriftliggjøres og inngår i institusjonens språkplan/språkbruksstrategi. Det er i profesjonsfellesskapet og samarbeidet mellom faglige veiledere og ansatte at kompetansen utvikles og deles. Deling av veiledernes ressurser og av institusjonens arbeid mellom veiledningene bør gjøres i en egen digital kanal, f.eks. i Teams, underveis i veiledningsløpet.

6.1.9 Sette av tid til planlegging og systematisk arbeid over tid

Roland, Øgård og Hye (2023) antyder at hele implementeringsprosessen for barnehager og skoler forventes å ta mellom 2-4 år, fra planleggingsfasen til full implementering.

I en litteraturgjennomgang har Sjønnesen undersøkt hva forskningen sier om hva som kvaliteten i veiledning i både skole- og helsesektoren. Sjønnesen trekker frem tid, struktur og god veiledningskompetanse som tre sentrale faktorer for å lykkes med veiledning. I tillegg er det en del andre faktorer, som blant annet holdninger og lederforankring trukket fram (Sjønnesen, 2022). Det må altså settes av felles tid til planlegging, gjennomføring og evaluering av de ulike fasene. Det må settes av tid til felles kompetanseheving (både internt i skolen, og sammen med eventuelle eksterne veileder), man må ha rom for endringsarbeid og refleksjon, og påse at arbeidet gjennomføres med god struktur. I en veiledningsordning er det naturlig å planlegge veiledningene med tanke på hyppighet, varighet, hvem deltar når og sted. Struktur berører også selve veiledningssamtalen, hva skal med, hvem er ansvarlig for innhold og gjennomføringa av veiledninga. Sjønnesen (2022) viser også til viktigheten av å tilpasse veiledningene til institusjonens behov.

I en hektisk hverdag med mange involverte er det viktig å sette opp datoer for veiledning for hele barnehage- og skoleåret før oppstart, og gjennomføre veiledningene etter planen. Det bør ikke endres for mye på tidspunktene. Erfaringen fra pilotprosjektet viser at det er vanskelig å finne nye tidspunkter som passer for alle involverte. Det må altså settes av tid til å planlegge prosjektet, og til veiledningsfasen. Det er viktig at man har felles systematiske framdriftsplaner. Det vil være naturlig at ledelsen leder arbeidet, slik at man får gjennomført arbeidet etter planen.

I veiledningsfasen er det viktig at det settes av tid til å gjennomføre veiledning, dvs. at det blir satt av nok tid til selve veiledningen. I tillegg må personalet få tid til å ha refleksjonssamtaler mellom veiledningene for å få utviklet sine egne arbeidsmåter, metoder og teoretisk tilnærminger og eventuelt å lese seg opp på pedagogisk teori og didaktikk. Personalet må også få tid til å prøve ut metoder og arbeidsmåter, og evaluere disse før neste veiledning. Det vil være verdifullt at man i løpet av prosessen skriftliggjør arbeidet man gjør og de erfaringer og refleksjoner man gjør seg. Dette vil lette arbeidet med å opprettholde og videreutvikle språkbruksstrategien og det pedagogiske arbeidet. Det er hensiktsmessig at man får implementert nye arbeidsmetoder i hverdagen. Man må også prioritere tid og kapasitet til å drifte nye arbeidsmetoder, som for eksempel enspråklige samiske språksoner i hverdagen.

I evalueringen av sterke språkmodeller vurderer én av institusjonene å legge inn implementering av arbeidet med sterke språkmodeller i en 3-årig handlingsplan for skolen. Det er en anbefaling vi deler.

6.2 Faglig utforming av en varig veiledningsordning

I dette kapitlet viser vi hvordan en varig veiledningsordning for kompetanseheving og implementering av sterke språkmodeller, i samiske barnehager og på samiske skoler, kan se ut.

Vi ser for oss et veiledningsløp for kompetanseheving og implementering med flere nivåer. På det første nivået skal barnehagen og skolen arbeide med undersøkelsesfasen og gjennomføre kompetanseheving internt i institusjonen. Barnehagen og skolen opparbeider seg kunnskap om hva sterke språkmodeller er, hvorfor det er behov for modellene og hva som kreves for å gjennomføre modellene. På det andre nivået skal barnehager og skoler sette i gang med forberedelsesfasen. Da har barnehagen eller skolen god kunnskap om hva sterke språkmodeller og er klar til eget utviklingsarbeid.

6.2.1 Veiledningsløp nivå 1

I veiledningsløp nivå 1 opparbeider barnehagen eller skolen i fellesskap kunnskap hva sterke språkmodeller er, hvorfor sterke språkmodeller er viktige og hvordan de kan implementeres. Det er viktig at alle deltar i kompetansehevingen for å sikre involvering og forståelse av kompetanseheving og endringsarbeidet. Vi har i et tidligere kapittel forklart hvorfor det er nødvendig med et internt grunnlagsarbeid før man starter et lengre veiledningsløp. Veiledningsløp nivå 1 er en generell del, som institusjonene i stor grad kan gjennomføre selv uten ekstern veiledning.

Institusjonen trenger å vurdere når de har kapasitet til å starte, og sette av tilstrekkelig tid til utviklingsarbeidet. En framdriftsplan for arbeidet vil kunne sikre at man gjennomfører alle delene av kompetansehevingen. Under arbeidet med kompetanseheving vil barnehagen og skolen også lettere kunne avklare hva de har behov for før de starter arbeidet med implementeringen.

Man må også kartlegge hvilken kompetanse institusjonen trenger for å gi opplæring etter sterke språkmodeller. Hvilken kompetanse finnes internt? Hva behøver man ekstern veiledning om? Hvem skal lede arbeidet internt? Hvilke resultater ønsker man for sin barnehage eller skole? Bør det opprettes en egen gruppe som leder arbeidet? Har eventuelt noen av de ansatte kapasitet til å lede det interne utviklingsarbeidet eller trenger institusjonen å bygge slik kapasitet, f.eks. gjennom kompetanseheving eller frikjøp fra ordinære arbeidsoppgaver?

Skolen eller barnehagen skal etter hvert som en del av arbeidet kartlegge egen språksituasjon. I tillegg skal institusjonen diskutere og komme fram til felles språkmål og målsetninger, og veien fram til målet. Det vil være behov for å dele hovedmålet inn i passende delmål for hvert barnehage-/skoleår. Veiledningsløp 1 trenger en gjennomføringstid på opptil ett år avhengig av institusjonens kapasitet. Det er likevel ønskelig å få en strukturert og relativt rask fremdrift på dette stadiet.

Tabellen nedenfor viser en oversikt over delene i veiledningsløp nivå 1:

Veiledningsløp nivå 1	
1. Undersøkellesfasen	
Innhold	Ressurser/Praktiske verktøy (publiseres i opsjonsdelen)
Kompetanseheving om sterke språkmodeller, og hvorfor vi trenger sterke språkmodeller. Målgruppe: eiere, ledere, ansatte	Digital kompetansepakke bestående av 5-10 minutters filmer og materiale til kompetanseheving og diskusjon om: Hva er sterke språkmodeller og hvorfor trenger vi modellene?
Kompetanseheving om hvordan man kan implementere sterke språkmodeller i barnehage og skole Viktig fokus: skal være til nytte for barna/elevne, og de ansatte må se behov for implementeringa Målgruppe: eiere, ledere, ansatte	Digital kompetansepakke bestående av filmer og materiale til kompetanseheving og diskusjon om: Hvordan kommer vi i gang med arbeidet med sterke språkmodeller?
Kartlegging av språksituasjonen ved barnehagene eller skolen og i lokalsamfunnet	Kartlegging av språksituasjonen ved barnehagen eller skole kan brukes for å kartlegge språkbruk blant barn og elever, ansatte og ledere og lokalsamfunnet. Kartleggingsskjema kan brukes for dette.
Undersøke kapasiteten for implementering	Undersøke kapasiteten for implementering ved bruk av et kartleggingsskjema (utvikles etter språkplanen/ språkbruksstrategien) Hvilke mål har institusjonen for veiledninga, og hva ønsker institusjonen veiledning i? Planlegge tid og ressurser internt til forberedelsesfasen -Digitale veiledninger ved behov -Evt. besøk
Beslutning om oppstart for kompetanseheving om og implementering av sterke språkmodeller	Når kan institusjonen starte eller er det behov for å bygge intern kapasitet før oppstart?

Oversikt over veiledningsløp nivå 1.

Etter at veiledningsløp nivå 1 er gjennomført, og barnehagen eller skolen er klar for å starte forberedelsesfasen for implementeringsarbeidet, så kan man gå videre til veiledningsløp nivå 2. Det vil være en fordel å tidlig ta kontakt med veiledningsordningen i forbindelse dersom man ønsker veiledning i prosessen videre.

6.2.2 Veiledningsløp nivå 2

Veiledningsløp 2 er oppfølging av veiledningsløp nivå 1. Her starter forberedelsesfasen av implementeringen av kompetanseutvikling om sterke språkmodeller. Sentrale spørsmål er å avgjøre om institusjonen skal oppnevne én ansvarlig for å lede implementeringsarbeidet (gjørne en fra

ledelsen) eller om det er ønskelig å opprette et implementeringsteam som planlegger og gjennomfører arbeidet, og i så fall hvem.

Dersom ikke det allerede er gjort en kartlegging av språksituasjonen i 1. fase er, er det viktig og nødvendig å kartlegge lokalsamfunnets og institusjonens språksituasjon, det vil si ansattes, foreldres/familiens og barns/elevs språksituasjon helt i starten av nivå 2. Det er også behov for å se gjennom og vurdere om det er behov for å revidere mål og identifiserte behov fra veiledningsløp nivå 1.

Da samiskspråklige ansatte er en grunnforutsetning for implementering av sterke språkmodeller så er det viktig å vurdere om institusjonene har nok ansatte med tilstrekkelige språkkunnskaper i det aktuelle samiske språket eller trenger ansatte å styrke den samiskspråklige kompetansen? Er det behov for å ansette flere med samisk språkkompetanse?

I forberedelsesfasen eller eventuelt tidligere er det tid for å involvere veiledningsordningen, og avklare når SL/SA har tid til veiledning og innhold og omfang av veiledninga. Dette avtales skriftlig. I framdriftsplanen avtales det mellom institusjonene og veilederne om når veiledningene skal være fysiske og digitale. Det forutsettes også at institusjonene setter av tid til eget arbeid mellom veiledningene, og at dette arbeidet presenteres og diskuteres på veiledningsmøtene.

Utvikling av en språkplan/språkbruksstrategi for institusjonens språkpraksis vil være et viktig verktøy for implementering av sterke språkmodeller. Det anbefales å arbeide med denne før, under og etter implementering av sterke språkmodeller. Kartlegging av språksituasjon og målsetting, som inngår som en del av veiledningsløp nivå 1 og i oppstarten av veiledningsløp nivå 2, er en naturlig del av språkplanen/språkbruksstrategien. Metoder og tiltak for å nå de språklige målene, med evalueringer og justeringer er også en sentral del av språkplan-/språkbruksstrategiarbeidet.

I forberedelsesfasen og første implementeringsfase er det viktig at institusjonen involverer barn/elever/familier i utarbeidelsen av delmål. Hvordan kan institusjonen konkretisere delmålene gjennom barn-/elevmedvirkning slik at de motiverer barna/elevene til å bli produktivt samiskspråklige? Hvordan kan institusjonen støtte familiene og hvordan kan familiene støtte institusjonen i dette arbeidet?

Tabellen nedenfor viser en oversikt over veiledningsløp nivå 2:

Veiledningsløp nivå 2	
2. Forberedelsesfasen	
Innhold	Ansvarlige og hvilke ressurser
Forberede implementering av sterke språkmodeller:	Internt arbeid i institusjonen
1. Hvem er ansvarlig for å lede det daglige utviklingsarbeidet i institusjonen?	Implementeringsteamet internt oppnevnes, og starter forberedelsesfasen. Det vil være naturlig at ledelsen er med i teamet.
2. Gjennomgang av kartleggingen av språksituasjon, behov og målsetting som ble gjort i veiledningsløp nivå 1	Implementeringsteamet og veiledningsordningen Er det behov for ytterligere kartlegging, omformulering av mål og behov?

Målgruppe: alle ansatte	Forberedelse for hvordan man skal få barnas/elevenes medvirkning. Besøk/fysisk veiledning fra veilederne
3. Lage avtale mellom institusjon og SL/SA	Avtale rettigheter og plikter, roller og ansvarsfordeling samt innhold i implementeringsarbeidet: avklare tidspunkt for veiledning gjennom året; hyppighet og form; temaer/innhold; avsette utviklingstid for arbeid mellom veiledningene; ansvarlige for veiledningene; ansvarsfordeling og roller Bør avtales våren før oppstart, eller senest i august. Dersom annen oppstartstid avtales gjøres avtalen i god tid før oppstart. Ledelsen ved barnehagen/skolen bør innkalle til veiledningsmøtene. (avtaleformularet publiseres i opsjonsdelen)
Kompetanseheving: Hvordan drive og gjennomføre de interne prosessene? Målgruppe: eiere, barnehage-/skole-ledelse, ansvarlige for implementeringsprosessene	Tilpasse og formidle veiledningsressurser om implementering til samiske barnehager og skoler Utvikle tilleggsressurser etter behov Digital veiledning, fysisk besøk
Oppstart arbeid med institusjonens språkplan/språkbruksstrategi Målgruppe: alle ansatte	Digital veiledning om språkplan og arbeidet med den
Internt arbeid med språkplanen/språkbruksstrategien gjøres parallelt med kompetanseheving og implementeringsarbeidet Målgruppe: implementeringsteamet, alle ansatte ved behov	Disposisjon for språkplan/språkbruksstrategi (publiseres i opsjonsdelen)
Beste praksiser og metodikk Målgruppe: Barnehagelærere, ansatte, lærere, ledere	Presenteres av veiledere; utfordre noen av de ansatte til å fortelle om sine beste praksiser, dele erfaringer Arbeid med caser og refleksjoner over egne erfaringer Utvikle flere eksempler på beste praksiser Hvordan involvere barna/elevene i arbeidet
3. Første implementeringsfase	
Involvere barna/elevene ved oppstart og underveis i arbeidet med sterke språkmodeller: hva, hvorfor, hvordan; hvilke mål skal vi ha i barne-/elevgruppa?	Internt arbeid, evt. med støtte fra veiledere.
Digitale og fysiske veiledninger etter institusjonens behov	Tilpasses som en del av den faste veiledningsordningen. Behov for minimum 3 besøk i hver institusjon gjennom hele veiledningsløpet, også for observasjon.
Arbeid mellom veiledningene	Forberede, prøve ut, sende inn erfaringer/resultater før neste veiledning. Skriftliggjøre egne, gruppenes/teamenes og hele ansattegruppens erfaringer og refleksjoner

Fordypningstema	Fordypningsfilmer om sentrale temaer i sterke språkmodeller
4. Full implementering	
Opprettholde og utvikle egen kompetanse og praksis i arbeidet med sterke språkmodeller	Justering og følge opp det som institusjonen har bestemt; og videreutvikle det som er viktig for å bruke sterke språkmodeller internt. Bruk av systematisk evalueringsmodell. Det vil være naturlig at arbeid etter sterke språkmodeller også evalueres også i kommunens eller barnehage-/skoleeierens system for internkontroll og årlig kvalitetsvurdering

Oversikt over veiledningsløp nivå 2.

Veiledningsløp 2 trenger en gjennomføringstid på 1-3 år, avhengig av institusjonens kapasitet

6.3 Økonomiske rammer for en varig veiledningsordning for sterke språkmodeller

I dette kapitlet viser vi noen økonomiske rammer som vil være nødvendige for en varig veiledningsordning for sterke språkmodeller. For at en varig ordning skal komme i stand og driftes, må det også være en fast finansiering for dette. Størrelsen på fast årlig finansiering vil avgjøre hvor mange institusjoner man vil kunne veilede parallelt. Nasjonalt senter for samisk i opplæringa ved Samisk høgskole har kompetanse og ønske om å bidra i en varig veiledningsordning, men har imidlertid veldig knappe rammer gjennom ordinære bevilgninger.

Det innebærer at bevilgende myndigheter eller Sametinget må bidra med en mangeårig finansiering av en varig veiledningsordning for kompetanseheving innen sterke språkmodeller på en langsiktig og systematisk måte. For å sikre kontinuitet i arbeidet trenger nasjonalt senter minimum 5-6 års langsiktighet for å ta på seg et slikt oppdrag, med faste bevilgninger. Dette for å sikre forutsigbarhet både for senteret og for barnehagene og skolene. Tidsperspektivet kan endres dersom veiledningsordning også skal omfatte samiske barnehageavdelinger og samiske klasser, og arbeid med enkeltbarn i barnehager og enkeltelever i skolen.

Dette vil kreve at man økonomiske rammer til arbeid med veiledning og kompetanseutvikling både for skolen eller barnehagen som skal starte arbeidet med kompetanseheving og -utvikling, og for den institusjonen som skal bidra med veiledning og kompetanseheving til barnehagen og skolen. Erfaringene fra blant annet dette pilotprosjektet viser at barnehagene og skolen trenger mer enn ett barnehage-/skoleår til kompetanseheving og implementering. Også i Dekomp- og Rekomp-ordningene har det vært vanlig å se for seg to til tre år med kompetanseutvikling. I forslaget til faglig utforming av veiledningsordningen, har vi lagt til grunn med minst tre års arbeid med implementering. Det vil derfor være nødvendig at finansieringsordningen utformes slik at både skole/barnehage og kompetansetilbyderen /Samisk høgskole, kan gjennomføre arbeidet over flere år (bhg./skoleår). En måte å gjøre dette på, er man får finansiering ut fra en og samme søknad uten å måtte søke årlig. I ordningene Dekomp, Rekomp og Kompetanseløftet som nå er i ferd med å erstattes av en ny ordning har partnerskapene måttet søke årlig, noe som gir usikkerhet angående finansiering. Her vil man kunne bruke jevnlig rapporteringssystem til grunn for utbetaling av midler.

Som tidligere beskrevet ser vi for oss et veiledningsløp med to nivåer, en forberedende fase hvor man kan gjøre en del arbeid internt i den aktuelle barnehagen eller skolen. I dette kan man i stor grad

benytte seg av kompetansematerialet som vil bli publisert høsten 2024 i forbindelse med at Nasjonalt senter for samisk i opplæringa ferdigstiller opsjonsdelen av Sametingets bestilling. Dette krever at man avsetter og prioriterer skolens eller barnehagens egen tidsressurs til det innledende arbeidet. For veiledningsløp nivå 2 kan det være nødvendig med midler også for skolen eller barnehagen.

Vi beregner at veiledningsløp nivå 1 og 2 for barnehager og skoler vil ta 2-4 år, fra institusjonens undersøkelsesfase til full implementering. På grunn av ulike forhold vil det kunne være vanskelig å få alle samiske barnehager og skoler med på et slikt løp i en avgrenset tidsperiode. Det må derfor være en forutsigbarhet for barnehager og skoler slik at de kan begynne når de selv ønsker.

Ut ifra pilotprosjektets erfaringer, så var tildelinga på 600 000 kr (eks.mva.) for knapp til å veilede 7 barnehager og skoler. Til dels kom det av at skolene og barnehagene var spredt over et stort område, og reise og opphold koster mye når man reiser i Sápmi. Vi reiste kun en gang til hvert av stedene, og vi visste allerede under planleggingsperioden at dette ville være for lite. I tillegg ser vi at det er behov for flere ressurser til veiledning enn det vi hadde satt av.

6.3.1 Barnehager og skoler

Også barnehagene og skolene som skal ha kompetanseutvikling og organisasjonsutvikling om sterke språkmodeller vil ha behov for egne utviklingsmidler. Dette kan være til bruk i sammenheng med felles samlinger eller kompetanseheving. Barnehagene og skolene vil i ulik grad kunne ha behov for å frikjøpe ansatte eller betale ansatte til implementeringsarbeidet som kommer i tillegg til det ordinære utviklingsarbeidet. Dette kan være å delta i implementeringsgruppen, arbeidet med utvikling av språkplanen/språkbruksstrategien, og å innarbeide denne inn i alle de andre planene i barnehagen eller skolen. Det kan også være nødvendig med midler til studiereise, nettverksmøter, kurs eller seminar utenfor det ordinære arbeidsstedet. Vi ser at Sametinget i en fast veiledningsordning også legge til rette for midler for dette.

Det foreslås ressurser tilsvarende en 20% stilling i institusjonen til utviklingsarbeid knyttet til sterke språkmodeller. SL og faggruppa mener dette er nødvendig for å øke kapasiteten og framdriften i arbeidet med sterke språkmodeller internt i barnehagene og skolene. Som ledelsen ved to av skolene uttrykte det, er det ofte dobbelt opp med utviklingsarbeid i samisk skole – et løp gjennom den norske skolen og et gjennom den samiske. Det «norske» utviklingsarbeidet blir som oftest pålagt fra nasjonale myndigheter og fra skoleeier, dvs. kommunen, som også organiserer. Innholdet derimot må tilpasses samiske forhold. Samiske skoler og barnehager er ofte overlatt til seg selv i utforming av innholdet fra norske utviklingsarbeider. I tillegg vil man ofte ha ansvar for å utvikle det «samiske» utviklingsarbeidet selv, og det finnes lite midler og få eller ingen som organiserer dette.

6.3.2 Veilederinstitusjonen

For å få etablert og drifte en god og varig veiledningsordning, ser vi at det vil være nødvendig å ha midler til omtrent 2,5 fagstillinger som arbeider faglig med veiledning av de ulike skolene og barnehagene. Dette kan enten være ansatte som kun arbeider med veiledningsordningen, eller en kombinasjon hvor man også engasjerer andre fagansatte til arbeidet. I en fast ordning er det også behov for å utvikle mer materiale til bruk for barnehager og skoler. Støtteressursene og veiledningsmateriale må enten utvikles parallelt på tre samiske språk eller oversettes mellom språkene. Dette kan gjøres parallelt med veiledningsarbeidet. Her må man ha i mente at man vil behøve fagansatte som behersker tre ulike samiske språk. I tillegg må det avsettes midler til

koordinering av veiledning og administrative oppgaver og andre direkte og indirekte kostnader. Stillingene er stipulert ut fra at årlig 8 barnehager og skoler starter i et veiledningsløp innom de nærmeste årene. Det må også beregnes midler til reisekostnader for veiledere, eventuelle oversettelseskostnader og andre kostnader i som for eksempel publisering av støttemateriale.

Oppsummert:

- omtrent 8 barnehager og skoler får veiledning per år.
- Et veiledningsløp per institusjon går over 2 barnehage-/skoleår
- Fast finansiering i minst 4 år, helst over lenger tid.
- Ca 2,5 faste stillinger for veiledning og koordinering av veiledningsordningen
- TDI - Indirekte kostnader til bl.a husleie, infrastruktur, administrative støttefunksjoner.
- Driftskostnader som reisekostnader, eventuelle oversettelseskostnader, publisering av materiale mm.

Totale kostnader beregnes til 6 millioner kroner per år.

Dette avhenger at prosjektet gjennomføres i den størrelsesordenen. Det knytter seg stor usikkerhet til denne summen, da det er usikkert hvordan den nye etter- og videreutdanningsordningen som skal tre i kraft fra 2025 kommer til å se ut og hvordan nettverksordningen som er foreslått i denne vil se ut. I den er det jo også lagt opp til at samiske skoler og barnehager skal være med i egen samisk region, og det er utydelig hvilke fagområder som kommer til å omfattes av denne ordningen.

6.4 Utvikling av kunnskap og ressurser i tilknytning til sterke språkmodeller

Nedenfor følger en oversikt over ressurser for kompetanseheving, som det er behov å utvikle videre, enten som egne forsknings- og utviklingsprosjekter eller som en del av en fast veiledningsordning. Ressursene som er nevnt her, er ting vi har funnet behov for underveis i pilotprosjektet. For å realisere disse ressursbehovene er det nødvendig med egen finansiering eller at finansiering av veiledningsordningen gir mulighet for dette. Se forøvrig kap. 4.4. om Materiell og produkter som utvikles i opsjonsdelen.

Hva må utvikles	Hvordan
Vitenskapelige artikler om ulike aspekter ved sterke språkmodeller/språkopplæringsmodeller i samisk sammenheng	Oppfordre ulike forskere til å skrive om dette
Beste praksiser	Utvikle og skriftliggjøre eksempler på beste praksis
Andre filmer ved behov med fokus på felles utfordringer for samiske barnehager/skoler	
Faglige støtteressurser for ledere, grunnskolelærere og barnehagelærere: Barn og elevers erfaringer med samisk språkopplæring gjennom sterke språkmodeller	Intervjue enaresamiske og lulesamiske ungdommer og unge voksne, som har deltatt i opplæringa gjennom sterke språkmodeller. Intervjue barn, unge og voksne fra ulike samiske samfunn.
Forsknings- og utviklingsarbeid innenfor pedagogikk og didaktikk og metodikk for	Samle inn, systematisere og utvikle og formidle pedagogiske og didaktiske tilnærminger til arbeid etter sterke

bruk av befestnings- og tilegnelsesmodellen	språkmodeller, i samarbeid mellom barnehager, skoler og UH. Aksjonsforskning F.eks. om samtalestrategier, språksoner Formidle og utvikle gjennom erfaringsutveksling på felles arenaer for barnehage, skole og UH
Forskningsformidling	Formidling av forskning, kunnskapsbaserte og praksisnære kunnskaper til barnehagene og skolene, både digitalt, og via andre kanaler og via veiledningsordningen
Utvikle pedagogiske prinsipper for den samiske skolen	Videreutvikle pedagogiske prinsipper for samiske skoler og samiskopplæring, lignende det som tidligere er utviklet for samiske barnehager
Kurs, etter- og videreutdanning for ansatte, pedagoger og ledere som gir samisk opplæring i barnehage og skole nordsamiske, lulesamiske, sørsamiske	Samisk barneoppdragelse, Samisk pedagogikk og didaktikk sterke språkmodeller
Kurs for barnehagestyrere, rektorer og barnehage- og skoleeiere	Hvordan organisere og implementere sterke språkmodeller
Kunnskapsformidling til foreldre, omgivelser og lokalmiljø	Utvikle og systematisere formidling av forskningsbasert kunnskap til foreldre og evt. slekt og andre nære personer for barnet <ul style="list-style-type: none"> - Informasjonsmateriell i ulike former - informasjon til foreldre under foreldremøter mm. - Skape bevissthet om valg av språk hjemme, i møte med slekt, venner og lokalsamfunnet

7 Problemstillinger som må løses via andre ordninger

Under utprøvsperioden har vi opplevd mange problemstillinger som det er viktig å gjøre noe med, men som ikke passer inn i hvordan en veiledningsordning for sterke språkmodeller skal etableres og driftes. Disse blir tatt opp i dette kapitlet for å synliggjøre at disse også påvirke muligheten for å lykkes i arbeidet med og etter sterke språkmodeller i barnehage og skole.

7.1 Lovverk

7.1.1 Barnehage

Man må få styrket barnehagebarnas rett til samiskspråklige ansatte i barnehagen. Dette må styrkes gjennom endringer i barnehageloven og rammeplan for barnehagen.

7.1.2 Skole

En utfordring er at årstimetallene for samiskfagene er for lavt til at man oppnår sterke språkmodeller kun med opplæring i samiskfaget. Dersom elevene kun får fjernundervisning i samisk, 2 timer per uke, så er det en svak opplæringsmodell, en dryppmodell, pga. lavt timetall. (Todal, 2002); (Pasanen, Päiviö, Baal, & Mikkelsen, 2022). Opplæring i samisk etter sterke språkmodeller kun i språkfaget samisk, vil også være en svak språkmodell.

I den nye opplæringsloven er det bestemt at «Kommunen skal tilby ein del av opplæringa i samisk i eit samiskspråkleg miljø dersom det er nødvendig for at opplæringa skal vere pedagogisk forsvarleg.» (Kunnskapsdepartementet, 2024) Derfor må elevene som ikke har annen opplæring på samisk, også få annet samiskspråklig opplæringstilbud. Det er en svakhet ved dette at «noen» skal vurdere behovet for forsterket samiskspråklig tilbud, noe som kan føre til forskjellig praksis. Det er også en svakhet at fjernundervisningselevne har ikke rett til språkbadssamlinger. Dette svekker ikke bare elevenes muligheter til å styrke sitt samiske språk, men også muligheten for å sosialisere seg inn i det samiske samfunnet, sammen med andre barn fra sin gruppe, jfr. Barnekonvensjonen artikkel 30.

Det ble foreslått under arbeidet med ny opplæringslov å innføre en rett til opplæring på samisk i to fag i tillegg til samiskfaget for en elevgruppe på minst 3 elever. Det ville ha doblet eller tredoblet den samiskspråklige inputen for elevene i motsetning til i dag. Når det ikke står som en rettighet i loven, så finnes det ikke finansieringsmuligheter for å ha opplæring på samiske språk, selv om det finnes samiskspråklige lærere. Det er et hinder for revitaliseringsarbeidet.

Det er en del momenter i den nye opplæringsloven som ifølge Kamil Øzerk i rapporten «Karasjok kommune – Et samisk kjerneområde som trues av avfolkning, redusert elevtall og utdatert opplæringsorganisering» svekker arbeidet med språkstyrking og vitalisering (Øzerk, 2023, pp. 57-61). Elevene i skolen kan velge å hoppe mellom læreplanene Samisk 1 og Samiske 2. Og innenfor Samisk 2 kan elevene hoppe mellom nivåene 2, 3 og 4. Men elevene kan også velge å slutte med samisk, og evt. starte på igjen senere i utdanningsløpet. Denne valgfriheten gjør det mer krevende å være samisklærer. Selv om ikke gruppene nødvendigvis er store, så krever det mer av lærerne for å sikre elevenes progresjon og sluttkompetanse i faget. Det blir også behov for mer gruppedeling for å møte elevenes samiske språknivå. Dette krever mer ressurser og flere lærere inn i klasserommet. Det er også behov for kartleggingsmateriell for Samisk 2 i skolen, som kan hjelpe lærerne å finne elevenes kunnskapsnivå og være til hjelp for å tette hull i elevens kompetanse.

Ordninger som stimulerer til at samiske språksentre og organisasjoner lager samiskspråklige arenaer for barn og unge.

Læremiddelmangelen er utfordrende både for barnehage og skole. Det bør komme en sentral ordning fra myndighetene som gir lærere som gir opplæring på samisk og samiske barnehagelærere mindre undervisningsplikt/mer planleggingstid for å redusere den ekstra arbeidsbelastningen de har på grunn av læremiddelmangelen. Den frigjorte arbeidstiden brukes til utvikling og tilpasning av lokale samiskspråklige læremidler og læringsressurser. Barnehagene og skolene har behov for læringsressurser som tar utgangspunkt i samisk språk og kultur. Vi kan ikke bare oversette og reproducere vestlige tanker, eller se gjennom "hvite linser" slik som Kuokkanen (Balto 2008) beskriver det som.

7.2 Giellatjehppe

Det behøves midler til at skoler og barnehager skal kunne ansette samisktalende som kan være en ekstra ressurs for at barn og elever i skolen. Personen ville kunne styrke det samiske språkmiljøet i barnehagen eller skolen.

Dette er et tiltak som kunne være med å styrke arbeidet etter sterke språkmodeller i skolene og barnehagene. I en presset kommuneøkonomi er dette en kostnad som mange kommuner ikke prioriterer. Vi foreslår å utvikle en ordning med Giellatjehppe i skolen. Gjennom ekstra tildelinger fra Sametinget, kan Sametinget innarbeide nye kriterier, hvor tildeling til Giellatjehppe i skolen forutsetter at skolene utvikler og evaluerer sin språkpraksis med jevne mellomrom. En slik ordning bør være forutsigbar for skolen, slik at de vet at de får midler over f.eks. 3 år. Ordningen bør være såpass romslig at ledelsen og lærerne, sammen med Giellatjehppe kan kartlegge, utarbeide, implementere og evaluere sine språkpraksiser.

Tilskuddsordningen for barnehage og skole bør være en fast finansieringsordning, og ikke prosjektbasert. For å unngå at arbeidsbelastningen blir for stor for barnehage og skole, så bør det utvikles en mal for evalueringa. På denne måten kan språkplanen, sammen med en fast veiledningsordning, være til hjelp for å arbeide systematisk med språkpraksisen over tid i barnehagen og skolen.

7.3 Implementeringsgap

Flere har tatt opp utfordringer i det samiske samfunnet knyttet til et såkalt implementeringsgap med lover, regler og målsettinger på den ene siden og den praktiske politikken som føres overfor samer og nasjonale minoriteter på den andre siden. Både Hjertespråket (NOU 2016: 18, 2016) og Sannhets- og forsoningskommisjonens rapport (Sannhets- og forsoningskommisjonen, 2023) omtaler implementeringsgapet og Kroik (2023) følger opp med forskning fra sørsamisk område.

Et av forslagene i Hjertespråket var å opprette tre samiske språkressurssentre, ett for hvert språkrområde, som skulle få i oppgave å hjelpe kommunene i arbeidet med å tilby språkopplæring, i tillegg til tolking, oversetting, informasjonsarbeid og koordinerende oppgaver. Formålet var at «Språkressurssentrene skal bidra til å sikre at språkrettighetene i større grad etterleves, og skal bistå kommuner og enkeltindivider i oppfyllelsen av et samiskspråklige tjenestetilbud. Kommuner og fylkeskommuner skal imidlertid fortsatt ha en tilretteleggingsplikt overfor egne innbyggere og ansvar for etterlevelse av regelverket i tjenestetilbudet i kommunen.» (NOU 2016: 18, p. 21).

Språkressurssentrene skal ikke erstatte etablerte institusjoner, men skal inngå som styrking av etablert tilbud. Dette ble foreslått som et tiltak for å tette implementeringsgapet i barnehage og skole.

Kroik skriver i sin doktorgradsavhandling at den store utfordringen (i sørsamisk område) er at initiativ på makronivå ikke implementeres på lavere nivåer. Slik skapes det en kløft mellom politikk og praksis. Selv om barnehagelovgivningen regulerer at samisk er tilegnessspråket, så er det i praksis få personer eller timer som tilegnes innlæringa i samisk. Det innebærer at språkskiftet fortsetter som et resultat av koloniseringa av Saepmie. (Kroik, 2023, p. xiii;73).

Det store spørsmålet blir hvordan implementeringsgapet kan tettes. Sametinget vil være en av de sentrale aktørene, sammen med overordnede myndigheter, i arbeidet med å tette implementeringsgapet. Effektiv implementering av sterke språkmodeller vil kreve at barnehage- og skoleeiere, barnehagestyrere og rektorer forstår, aksepterer og tar ansvar for å implementere de sterke språkmodellene i barnehage og skole. Først da kan vi få en likeverdig samiskopplæring for samiske barnehagebarn og elever.

Det ble i 2018 lansert en norsk standard for mangfoldsledelse, som også kan vurderes for å minske implementeringsgapet i samiskopplæringa. Selv om mangfoldsledelse tar utgangspunkt i det flerkulturelle næringslivet, så er modellen aktuell for kommuner og fylkeskommuner, som eiere av barnehager og skoler, slik at de tilbyr gode tjenester til sine innbyggere.

Forslag til tiltak: Her er det en jobb å gjøre for Sametinget og samiske institusjoner. Det bør utvikles en implementeringsstrategi/-program rettet mot bl.a. Kunnskapsdepartementet, Utdanningsdirektoratet, skoleeiere og barnehageeiere. Det bør vurderes et samarbeid mellom f.eks. Sametinget og Samisk høgskole og Seema, for å sikre det samiske perspektivet og den posisjonen samene har som urfolk med hevdvunne rettigheter.

Kvalitetutviklingsutvalget foreslår en modell for «kvalitetsdialog» i systemet for kvalitetsutvikling i grunnskole og videregående skole (NOU 2023: 27, 2023). Man bør sørger for å innarbeide det samiske perspektivet i arbeidet fra skoleeier og skoleledelsen.

Europarådet i sin språkrapport anbefaler Finland å sette i verk flere tiltak utenfor kjerneområdene for samiske språk. Språkkomiteen påpeker store forskjeller hvordan de samiske språkene ivaretas og utvikles i og utenfor samiske områder, og at det er utfordrende fordi samene bor så spredt. De foreslår bl.a. permanent finansiering av språkreir og voksenopplæring. (Oðđasat, 04.06.24, pkt. 8, <https://tv.nrk.no/serie/oddasat-tv/sesong/202406/episode/SANY70060424>)(NRK Sápmi, 2024). Sametinget bør påpeke dette forholdet i Norge også, at det bl.a. trenges permanent finansiering av språkreir/språkbud/språksamlinger og voksenopplæring. Det bør vurderes å lovfeste en slik ordning, og at det automatisk følger med finansiering.

7.4 Samisktilbud for unge og voksne

Styrking og utvikling av samiskspråklig kompetanse blant ansatte i barnehager og skoler er viktig for at arbeidet skal kunne foregå på samisk. Det bør være et variert spekter av kompetansehevingstilbud som tar høyde for ulike behov og kompetansenivåer.

Det er nødvendig med språktilbud både for ungdom og voksne. Noen tiltak som kunne være aktuelle er nybegynnerkurs/intensive språkstudier over ett år, kortere språkkurs for ulike språknivåer, språkmentorordninger, muntlige språkbud for bl.a. barnehagelærere og lærere: jfr.

spørreundersøkelsen som ble gjort under Sametingets Sør- og lulesamiske seminar arrangert den 12.-13.12.23 i Trondheim.

En mulig løsningene kan være å utvikle og tilby heltids intensivkurs i samisk språk over ett år, etter modell fra det enaresamiske revitaliseringsarbeidet. Helårskurs vil kreve en egen finansieringsordning både for tilbyderne og deltakerne. Deltakerne bør få mulighet for lønn, stipend og lån, evt. mot å forplikte seg til å arbeide i en samisk barnehage/barnehageavdeling og skole/skoleklasse i en periode. Språksentrene vil være viktige samarbeidspartnere i et slikt arbeid. Tiltak rettet mot ungdom som har hatt samisk i ungdomsskolen og videregående skole er det også behov for. De er framtidens foreldre, barnehagelærere og lærere. Mange får ikke mulighet til å styrke sitt samiske språk gjennom utdanninger og arbeid før de blir foreldre.

Ulike kurs for voksne som behøver oppfrisking av samiskspråklig kompetanse, også kurs for å tørre å ta tilbake språket. «Tar språket mitt tilbake» er et kurs som er utviklet ved Isak Saba-senteret med Jane Juuso i spissen. Det er en metode for revitalisering av samisk språk. (Juuso, 2009).

En av hovedmålgruppene for intensive språkkurs, med vekt på det muntlige hverdagspråket, er ungdom og voksne som har hatt Samisk 2, nivå 1-4, og også Samisk 1. De er en viktig målgruppe for rekruttering av barnehagelærere og lærere, og mange av dem er framtidige foreldre innen relativt kort tidshorisont. Det vil styrke sørsamisk som hjemmespråk og er den mest effektive måten å styrke sørsamisk på mellomlang sikt. Kroik viser til et av sine studier som viser hvor viktig aktiv støtte fra foreldrene er i en vellykket revitaliseringsprosess. Og motsatt i en annen av hans studier, som viser at mangel på involvering fra foreldrenes side fungerte som en brems i revitaliseringsprosessen. (Kroik, 2023, p. 82).

7.5 Behov for system for etterutdanning og videreutdanning for samisk personale

Det er behov for etter- og videreutdanning for samiske barnehagelærere og lærere, som har gått norske lærerutdanninger. De trenger en arena hvor de kan utforske samisk innhold og reflektere hvordan den norske/svenske/finske lærerutdanningen har påvirket deres praksis i barnehagen og skolen. Det er også behov for frittstående pedagogiske kurs/studier for ansatte som ikke har lærerutdanning, men som behersker samiske språk.

Det etterspørres arenaer hvor barnehagelærere og skolelærere kan dele erfaringer, diskutere og utvikle metoder/arbeidsmåter for sterke språkmodeller, både internt og innenfor og mellom de samiske språkområdene.

7.6 Mobbing av samiske elever

Det er barnehagens og skolens ansvar å motarbeide mobbing og hets av samiske barn og elever. Det kreves stor bevissthet om mobbing og hets mot samiske barn og unge i både barnehage og skole. Det vil være nødvendig å sikre at alle skoler vet om virkemidler for å motarbeide mobbing, og kunnskap om hvordan hjelpe elevene til å få en positiv samisk identitet. Trygge samiskspråklige språkarenaer er viktige for å utvikle barnas og elevenes språk.

8 Avslutning

I denne rapporten har vi beskrevet og oppsummert en del erfaringer, refleksjoner og vurderinger som vi har gjort under utforming og utprøving av en veiledningsordning til samiske skoler og barnehager. Vi hadde i samarbeid med Sametinget valgt ut en del institusjoner som får være med i pilotprosjektet. Til sammen hadde vi 7 institusjoner med i prosjektet, 4 barnehager og 3 skoler. Vi har prøvd ut samme modell i alle barnehagene og skolene, men med variasjoner tilpasset til hver institusjon. Vår intensjon var å prøve ut veiledning innen befestningsmodellen i noen institusjoner og tilegnelsesmodellen i andre institusjoner. Den reelle situasjonen er imidlertid at innenfor en og samme institusjon må man bruke begge modellene i ulik grad, og det var derfor naturlig at det ble veiledet om begge modellene ut fra behovet. Under arbeidet har vi også utviklet filmer og annet materiale som vil bli publisert i opsjonsdelen. Dette materialet har vært prøvd ut i samband med pilotprosjektet.

Under arbeidet med prosjektet har vi også undersøkt om hva de deltakende barnehagene og skolene tenker om en varig ordning. Dette ser de behov for. I tillegg viser henvendelser fra barnehager og skoler som ikke har deltatt i dette prosjektet at det er behov for en veiledningsordning. Vår konklusjon er derfor at det er behov for en varig veiledningsordning for arbeid etter sterke språkmodeller.

Vi har i rapporten også beskrevet hvordan en varig veiledningsordning skal etableres, driftes og utvikles videre. Dette er basert på erfaringene vi har innhentet i pilotprosjektet. Vi har delt veiledningsløpet inn i to nivåer eller faser, hvor man i tillegg til intern kompetanseutvikling og endringsarbeid også har mulighet for å få ekstern veiledning til prosessen. Dette fordrer prioriteringer fra barnehagene og skolene, men også at en varig veiledningsordning får sikret økonomiske midler til å bidra over lenger tid. Dette er beskrevet på et overordnet nivå i kapitlet om økonomiske konsekvenser. Med de endringene som er i gang når det gjelder etter- og videreutdanningsordningene for barnehager og skoler og spesialpedagogisk kompetanse, er det nødvendig med nærmere avklaringer for hvordan de ulike kompetanseutviklingstiltakene passer til hverandre.

9 Referanser

- Angell, E., Kårtveit, B., Nygaard, V., & Riseth, J. Å. (2022). *Hvor går veien? Kartlegging av samisk språk og kultur i språkforvaltningskommunene*. Bergen/Alta/Narvik/Oslo: NORCE Helse og samfunn. Hentet fra <https://norceresearch.brage.unit.no/norceresearch-xmlui/bitstream/handle/11250/3030792/NORCE%252C%2brapport%2b11-2022%252C%2bH%2526S.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Baker, C., & Wright, W. (2021). *Foundations of Bilingual Education and Bilingualism. Vol Seventh edition* (Seventh Edition. utg.). Bristol: Multilingual Matters. Hentet august 1., 2024 fra <https://search.ebscohost.com/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=3756178&site=ehost-live>
- Johansen, I. (2006). *Det er ikkje eit museumsspråk – det har noko med framtida å gjera. Ei sosiolingvistisk undersøking av revitalisering av sørsamisk*. Trondheim: Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet, Det humanistiske fakultet, Institutt for nordistikk og litteraturvitenskap. Hentet fra https://ntnuopen.ntnu.no/ntnu-xmlui/bitstream/handle/11250/243835/546739_FULLTEXT01.pdf?sequence=1&isAllowed=y
- Johansen, I. (2019). 'But They Call Us the Language Police!' Speaker and Ethnic Identifying Profiles in the Process of Revitalizing the South Saami Language, Culture and Ethnic Identity. I H. Hermanstrand, A. Kolberg, T. R. Nilssen, & L. Sem (Red.), *The Indigenous Identity of the South Saami. Historical and Political Perspectives on a Minority within a Minority* (ss. 29-46). Levanger/Trondheim: Springer Open. Springer Nature Switzerland AG. doi:https://doi.org/10.1007/978-3-030-05029-0_3
- Johansen, K. (2019). Lule- og sørsamisk fjernundervisning. I F. a. statistikk, *Sámi logut muiltalit 12. Čielggaduvvon sámi statistihkka 2019 / Samiske tall forteller 12. Kommentert samisk statistikk 2019* (ss. 76-87). Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla. Hentet fra Sámi logut muiltalit: https://samilogutmuiltalit.no/sites/default/files/publications/5.lule-og_sorsamisk_fjernundervisning_samiske_tall_12_ok.pdf
- Johansen, K. (2023). Samisk språk i formell utdanning - utviklingstrender. I Faglig analysegruppe for samisk statistikk, *Sámi logut muiltalit 15. Čielggaduvvon sámi statistihkka 2023. Raporta 1/2023 - Samiske tall forteller 15. Kommentert samisk statistikk 2023. Rapport 1/2023*. (ss. 17-31). Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla. Hentet 07 05, 2024 fra https://samilogutmuiltalit.no/sites/default/files/publications/sami_logut_muitalit_15_-_enkelt_sider.pdf
- Juuso, J. (2009). *Válddán giellan ruovttoluotta - Tar språket mitt tilbake*. Vuonnabahta: Isak Saba guovddáš.
- Kroik, D. (2023). *The Construction of Spaces for Saami Language Use. Language Revitalisation in Educational Contexts*. Umeå: Umeå universitet, Institutionen för språkstudier. Hentet august 1, 2024 fra <https://umu.diva-portal.org/smash/get/diva2:1741063/FULLTEXT01.pdf>
- Kunnskapsdepartementet. (2005). *Lov om barnehager (barnehageloven)*. Hentet 06 28, 2024 fra Lovdata: <https://lovdata.no/lov/2005-06-17-64/§2>
- Kunnskapsdepartementet. (2024, 8 1). *Lov om grunnskoleopplæringa og den vidaregåande opplæringa (opplæringslova)*. Hentet 06 28, 2024 fra Lovdata: <https://lovdata.no/lov/2023-06-09-30>

- Nasjonalt senter for læringsmiljø og atferdsforskning. (2024, 03 25). *Endringsarbeid på skolen*. Hentet juli 5, 2024 fra Læringsmiljøsentret: <https://www.uis.no/nb/laringsmiljosenteret/skole/endringsarbeid-pa-skolen#/>
- NOU 2016: 18. (2016). *NOU 2016: 18 Hjertespråket - Forslag til lovverk, tiltak og ordninger for samiske språk*. Oslo: Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/nou-2016-18/id2515222/?ch=1>
- NOU 2022: 13. (2022). *NOU 2022: 13 Med videre betydning*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.
- NOU 2023: 27. (2023). *NOU 2023: 27 Et nytt system for kvalitetsutvikling – for elevenes læring og trivsel*. Oslo: Kunnskapsdepartementet. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/contentassets/85cc09d37f604868b31cd0da68aaa200/no/pdfs/nou202320230027000dddpdfs.pdf>
- NRK Sápmi. (2022, mai 20). *Her må de velge hvilke elever som får undervisning til høsten*. (Å. M. Hætta, Produsent, & NRK Sápmi) Hentet august 1, 2024 fra NRK Sápmi: https://www.nrk.no/sapmi/kritisk-laerermangel-pa-drag-i-hamaroy-_frykter-at-en-hel-elevgruppe-vil-miste-samisk-opplaering-1.15970863
- NRK Sápmi. (2024, 06 04). *Oddasat*. Hentet fra <https://tv.nrk.no/serie/oddasat-tv/sesong/202406/episode/SANY70060424>
- Oterkiil, T. C. (2014). *Building schools' capacity and readiness to implement school based interventions and the role of leadership in this*. Stavanger: Universitetet i Stavanger. Hentet fra <https://www.uis.no/nb/laringsmiljosenteret/skole/avhandling-building-schools-capacity-and-readiness-implement-school-based-interventions-and-role>
- Pasanen, A., Päiviö, Á.-M., Baal, B. A., & Mikkelsen, I. L. (2022). *Sterke språkmodeller*. Kárášjohka: Sámediggi - Sametinget.
- Roland, P., Øgård, M., & Hye, L. (Red.). (2023). *Kapasitetsbygging i barnehage, skole og PPT. Profesjonelle lærende felleskap, implementering og ledelse*. [Oslo]: Cappelen Damm Akademisk.
- Sámediggi - Sametinget. (2022, 07 06). *Rapport om sterke språkmodeller*. Hentet august 1., 2024 fra Sámediggi: <https://sametinget.no/aktuelt/rapport-om-sterke-sprakmodeller.21386.aspx?sprak=1>
- Sámediggi - Sametinget. (udatert). *Barnehageprosjektet Sámi mánát odđa searvelanjain (SáMOS)*. Hentet august 1., 2024 fra Sámediggi: <https://sametinget.no/barnehage/barnehageprosjektet-sami-manat-odda-searvelanjain-samos/?sprak=1>
- Sámediggi (Suomabealde). (u.d.). *Dávjá jerrojuvvon gažaldagat*. Hentet august 2, 2024 fra Sámediggi - Sämitigge - Säa'mte'gğ - Saamelaiskäräjät: <https://samediggi.fi/dav/vastusuorggit/samegielat/giellabeassedoaima/davja-jerrojuvvon-gazaldagat/>; <https://samediggi.fi/vastualueet/saamen-kielet/kielipesatoiminta/usein-kysytyt-kysymykset/>
- Sámediggi. (2022, 10 31). *Felles verdigrunnlag og overordnede prinsipper for barnehagetilbudet og opplæringen i hele Sápmi*. Hentet august 1, 2024 fra Sámediggi: <https://sametinget.no/barnehage/nyttige-ressurser/felles-verdigrunnlag-og-overordnede-prinsipper-for-barnehagetilbudet-og-opplaringen-i-hele-sapmi/>

- Sametinget. (2022). Sametingets reviderte budsjett 2022. Hentet fra Sametingets reviderte budsjett 2022, vedtatt 170622.: https://sametinget.no/_f/p1/ib9eb84ec-1633-4f24-b59f-79f6d2c05767/sametingets-reviderte-budsjett-2022-vedtatt-170622-norsk.pdf
- Sametinget. (2023, 6 22). *Gratis samisk barnehageordning starter opp på sensommeren*. Hentet juli 5., 2024 fra Sámediggi: <https://sametinget.no/aktuelt/gratis-samisk-barnehageordning-starter-opp-pa-sensommeren.26574.aspx>
- Sametinget. (2024). *Sametingets budsjett 2024*. Hentet 07 05, 2024 fra Sametinget: https://sametinget.no/_f/p1/ib5940dd9-db40-448f-a5fa-3dd0031bfa91/sametingets-budsjett-2024-vedtak.pdf
- Sametinget 3*. (2022, 07 06). Hentet fra Sterke språkmodeller-rapport lansert: <https://sametinget.no/barnehage/nyttige-ressurser/rapport-om-sterke-sprakmodeller/>
- Sámi allaskuvla. (2023, 03 22). *Sámi pedagogihka ovdáneapmi*. Hentet august 1, 2024 fra Sámi allaskuvla: <https://sammas.no/se/a/sami-pedagogihka-ovdaneapmi>
- Sannhets- og forsoningskommisjonen. (2023). *Sannhet og forsoning - grunnlag for et oppgjør med forsoningspolitikk og urett mot samer, kvener/norskfinner og skogfinner. Rapport til Stortinget fra Sannhets- og forsoningskommisjonen. Dokument 19 (2022–2023)*. Oslo: Stortinget. Hentet 7 5, 2024 fra <https://www.stortinget.no/globalassets/pdf/sannhets--og-forsoningskommisjonen/rapport-til-stortinget-fra-sannhets--og-forsoningskommisjonen.pdf>
- Sarri, C., Päiviö, Á.-M., & Holm, S. ([2023]). *Unna olbmožiid árgabeaivi mánáidgárddiin – Pedagogalaš prinsihpat sámá mánáidgárddiide*. Kárášjohka: Sámediggi - Sametinget.
- Sjønnesen, C. (2022, 03 22). *Peer-it*. Hentet 06 26, 2024 fra <https://peer-it.com/wp-content/uploads/2022/03/litteraturgjennomgang-forskning-pa%CC%8A-god-veiledning.pdf>
- Todal, J. (2002). «...jos fal gáhttet gollegielat» - *Vitalisering av samisk språk i Noreg på 1990-talet*. . Tromsø: Universitetet i Tromsø, Det humanistiske fakultetet.
- Utdanningsdirektoratet. (2017, 08 1). *Rammeplan for barnehagen*. Hentet 06 28, 2024 fra Rammeplan for barnehagen: <https://www.udir.no/laring-og-trivsel/rammeplan-for-barnehagen/barnehagens-formal-og-innhold/laring/>
- Utdanningsdirektoratet. (2020, 8 1). *Læreplan i samisk som andrespråk, samisk 2 (SAS02-01)*. Hentet 6 28, 2024 fra Utdanningsdirektoratet: <https://www.udir.no/lk20/sas02-01/om-faget/fagets-relevans-og-verdier?lang=nob>
- Utdanningsdirektoratet. (2020, 8 1). *Læreplan i samisk som andrespråk, samisk 3 (SAS03-01)*. Hentet 6 28, 2024 fra Utdanningsdirektoratet: <https://www.udir.no/lk20/sas03-01/om-faget/fagets-relevans-og-verdier?lang=nob>
- Utdanningsdirektoratet. (2020, 8 1). *Læreplan i samisk som andrespråk, samisk 4 (SAS04-01)*. Hentet 6 28, 2024 fra Utdanningsdirektoratet: <https://www.udir.no/lk20/sas04-01/om-faget/fagets-relevans-og-verdier?lang=nob>
- Utdanningsdirektoratet. (2020, 8 1.). *Læreplan i samisk som førstespråk (SFS01-05)*. Hentet august 1, 2024 fra Utdanningsdirektoratet: <https://www.udir.no/lk20/sfs01-05/om-faget/fagets-relevans-og-verdier?lang=nob>

Utdanningsdirektoratet. (2024, 06 28). *F. Målform, samisk og kvensk/finsk*. Hentet august 1., 2024 fra GSI - Grunnskolen informasjonssystem:
<https://gsi.udir.no/app/#!/view/units/collectionset/1/collection/106/unit/1/>

Utdanningsdirektoratet. (2024, 7 31). *Utvikle praksis sammen*. Hentet august 1, 2024 fra Utdanningsdirektoratet: <https://www.udir.no/kvalitet-og-kompetanse/utvikle-praksis/>

Øzerk, K. (2023). *Karasjok kommune – Et samisk kjerneområde som trues av avfolkning, redusert elevtall og utdatert opplæringsorganisering*. Guovdageaidnu: Sámi allaskuvla.

9.1 Annen litteratur nevnt i rapporten

Balto, Asta & Sarri, Carina & Eriksen, Anne Ingebjørg Svineng & Kuhmunen, Gudrun (2019). *Maanaj gaavhtan – Mánáj diehti – Unna olbmožiid dihtii – Med tanke på barna*. Kárášjohka: Sámiidigkie.
Balto, Asta Mitkijá (2023) *Sámi bajásgeassin. Árbevierut, ealáskahttit, ođasmahttit*. Kárášjohka: ČálliidLágádus
Balto, Asta Mitkijá (2023) *Samisk oppdragelse. Tradisjon. Fornyelse. Vitalisering*. Kárášjohka: ČálliidLágádus

10 Vedlegg

10.1 Vedlegg 1: Sametingets beskrivelse av oppdraget i konkurransegrunnlaget

I konkurransegrunnlaget for anskaffelse av veiledningsordning for sterke språkmodeller beskriver Sametinget oppdraget slik. (Anskaffelse etter del I for anskaffelse av Sterke språkmodeller. Saksnr. 22/5494)

1.2 Beskrivelse av oppdragsgivers behov

Sametinget har behov for konsulentbistand for å opprette en veiledningsordning for kompetanseheving og implementering av sterke språkmodeller i samiske barnehager og på samiske skoler.

SSA-O med bilag vil benyttes som kontrakt.

Kontraktens verdi er i dag estimert til ca. kr. 600 000 ekskl. mva.

Opsjon

Det er mulig at Sametinget prioriterer dette ytterligere i politiske budsjettprosesser. Forventet kontraktsverdien vil da kunne bli mellom kr. 600 000 – 1 400 000,- ekskl. mva. Se bør krav i kravspesifikasjonen.

1.3 Kravspesifikasjon

I Sametingets reviderte budsjett 2022 er prosjektet «Veiledningsordning for kompetanseheving og implementering av sterke språkmodeller i samiske barnehager og på samiske skoler» prioritert.

Målet med prosjektet er at samiske barnehager og skoler gir barnehagetilbud og opplæring i samisk etter sterke språkmodeller.

Ansatte og lærere i barnehagen og på skolen skal få hjelp til å styrke og utvikle språkarbeidet. Veiledere skal gjennom veiledning bidra til at samiske barnehager og skoler får kompetanseheving i bruk av sterke språkmodeller, og at sterke språkmodeller tas i bruk i samiske barnehager og i opplæring på samiske skoler.

Krav til opprettelse av veiledningsordning, kompetanseheving og gjennomføring av veiledning om sterke språkmodeller:

- *Leverandøren skal utvikle en veiledningsordning for kompetanseheving og implementering av sterke språkmodeller i samiske barnehager og på samiske skoler.*
- *Veiledningsordningen skal utvikles etter anbefalinger i rapporten Sterke språkmodeller (se vedlegg 2). Dette skal gjøre i samarbeid med arbeidsgruppen bak rapporten.*
- *Leverandøren skal gjennom veiledning bidra til at samiske barnehager og samiske skoler får kompetanseheving i bruk av sterke språkmodeller.*
- *Valg av barnehager og skoler skal gjøres i samarbeid med oppdragsgiver. Når barnehager og skoler velges ut skal det tas hensyn til ulike språkområder.*
- *Leverandøren skal holde oppdragsgiver orientert om fremgang i utviklingsarbeidet og eventuelle fremtidige behov.*

Opsjon: Bør-krav (dersom Sametinget prioriterer dette ytterligere i budsjettprosesser)
Leverandøren bør skissere hvordan de eventuelt vil opprettholde og videreutvikle veiledningstilbudet til samiske barnehager og samiske skoler som en varig ordning.

10.3 Vedlegg 3: Kartleggings skjema for barnehager og skoler om språksituasjonen ved deres institusjon

Dette spørreskjemaet ble sendt ut som et word-dokument som barnehagene og skolene fylte ut.

Spørreskjema

Navn på institusjon: _____

Beskrivelse av dagens språksituasjon og språkbruk i deres barnehage/skole

Vi ber dere besvare alle spørsmålene nedenfor.

1. Hvilken språkbakgrunn har barn/elever og ansatte?

2. Hvordan er barnehagens/skolens muntlige og skriftlige språkmiljø og hvordan er språkbruken i gruppen?

Beskriv språkmiljøet og språksituasjonen for ansatte.

Beskriv språkmiljøet og språksituasjonen for barn/elever.

- Kan alle ansatte samisk?
Vurder evt. på en skala fra 0 (aldri) til 100 (alltid): 0% - 25% - 50% - 75% - 100%
- Velger ansatte å snakke samisk?
- Kan alle barn/elever samisk?
Vurder evt. på en skala fra 0 (aldri) til 100 (alltid): 0% - 25% - 50% - 75% - 100%
- Velger barn/elever å snakke samisk?
- Når og i hvilke situasjoner overtar norsk eller andre språk?
- Hvor synlig er det samiske språket (skilt, plakater, bilder, informasjon osv.)
- Annet

3. Hva er hovedutfordringen med tanke på barns/elevs språkbruk hos dere?

Beskriv hva dere opplever som utfordrende.

4. Hvilke forventninger har dere til veiledningsordninga? Hva ønsker dere veiledning i? Hvilke kompetansebehov knyttet til sterke opplæringsmodeller har barnehagen/skolen?

Skriv hvilke behov dere har med bakgrunn i utfordringene i spørsmålene 1- 3.

5. Hvilke mål har dere med å delta i veiledningsordninga?

Beskriv hva dere vil oppnå ved å delta i veiledningsordninga.

6. Annet

Er det andre forhold knyttet til språkbruk som dere mener er viktige for oss å vite før veiledningsordninga starter?

10.4 Vedlegg 4: Evalueringsskjema av veiledningsordninga til barnehagene og skolene

Dette brevet og skjemaet er sendt til de deltagende barnehagene og skolene i april 2024.

Evaluering av veiledningsprosjektet Gievrass giellaoahpahusmodealla

Det er nå tid for å evaluere pilotprosjektet for veiledning i sterke språkmodeller i samiske barnehager og skoler. Veiledningene har pågått siden september/oktober 2023 og avsluttes i april/mai 2024. I brev av 27.04.23 informerte vi om at dere våren 2024 vil få tilsendt et skjema hvor dere evaluerer hvilke effekter veiledningsordningen har hatt for deres barnehage/skole, hvordan vi kan forbedre veiledningsordningen og hva dere ønsker å arbeide videre med etter prosjektperioden. Spørreskjemaene vil være utgangspunkt for vår sluttrapport til Sametinget, om en veiledningsordning for kompetanseheving og implementering av sterke språkmodeller i samiske barnehager og på samiske skoler, med frist 30.06.24. Spørreskjemaet vil bli brukt internt av faggruppen og prosjektgruppen ved Sámi lohkaquovddáš – Sáme láhkånguovdásj – Saemien lohkeamejarnge – Nasjonalt senter for samisk i opplæringa. Dataene som blir brukt i rapporten, vil bli anonymisert. Dataene blir unnlatt offentlighet og kun brukt ved tjenestemessige behov ved Nasjonalt senter for samisk i opplæringa.

Denne vurderinga er todelt. Først vurderer dere egne mål for å delta i veiledningsordninga. Deretter vurderer dere selve veiledningsordninga for Sterke språkmodeller. Vi ber om at det avsettes tid internt til evaluering av prosjektet.

Frist for innsending: 15.05.24, e-post: elinf@samas.no

Nedenfor følger et forslag til hvordan dere kan evaluere veiledningsordninga. Da får alle ansatte mulighet til å gi en tilbakemelding, som til slutt sammenfattes for institusjonens del.

Sámi lohkaquovddáš – Sáme láhkånguovdásj – Saemien lohkeamejarnge ønsker kun å få tilsendt en sammenfattet vurdering fra institusjonen, dvs. plenumsvurderinga.

Individuell vurdering (5 min)

Ta utgangspunkt i skjemaet nedenfor. Ansatte bør få tilgang på skjemaet i forkant av møtet, for å forberede seg individuelt. På møtet får ansatte 5 minutter å gjennomgå egen vurdering før de går i grupper.

Vurdering i gruppe (15 min)

Legg fram hver enkeltes synspunkter i gruppen, og diskuter/føy til. Oppsummer og presenterer gruppens vurdering i plenum.

Vurdering i plenum (10 min)

Hver enkelt gruppe presenterer sin vurdering og diskuterer/føyer til. Ledelsen ved institusjonen oppsummerer gruppepresentasjonene og sender oppsummeringa til Sámi lohkaquovddáš – Sáme láhkånguovdásj – Saemien lohkeamejarnge – Nasjonalt senter for samisk i opplæringa

Vurderinga tar ca. 50 min totalt, inklusive individuell forberedelse før felles møte (ca. 30 min).

Navn på institusjon _____

Barnehage: ____

Skole: ____

Institusjonens mål ved deltakelse

Hvilke mål og forventninger har dere med å delta i veiledningsordninga. Beskriv hva dere vil oppnå ved å delta i veiledningsordninga. (Deres beskrivelse våren 2023):

- vi setter inn en kort beskrivelse av det de har beskrevet av mål i fjor vår.

Evaluerings skjema

Del 1

Har dere nådd målene som ble beskrevet ovenfor?

Hvorfor/hvorfor ikke?

...

Del 2

Har veiledningsordninga medført kompetanseheving i deres barnehage/skole? På hvilken måte?

Hvordan synes du/dere at implementeringa av sterke språkmodeller har gått?

Hva har blitt endret i hverdagsarbeidet?

Hva er de tre største utfordringene ved implementering av sterke språkmodeller ved deres barnehage/skole? Eller nummerer utsagnene, hvor 1 er viktigst.

- For få samisktalende
- For liten utviklingstid til kompetanseheving
- Manglende språkstøtte for ansatte i hverdagen
- Få eller ingen muligheter for samiskspråklig kompetanseheving
- Manglende bevissthet rundt samisk språkbruk og arbeidsmåter/-metoder
- Mangler arenaer hvor barnehagelærere og lærere kan dele erfaringer, diskutere og utvikle metoder/arbeidsmåter for sterke språkmodeller både internt og innenfor og mellom de samiske språkområdene
- Mangler materiell om hvordan sterke språkmodeller kan gjennomføres
- Mangler støtte fra foreldre
- Mangler støtte fra det samiske lokalsamfunnet
- Liten forståelse fra ledelsen for hva som kreves for å lykkes med sterke språkmodeller (finansieringsbehov, organisering og tilrettelegging, kompetansebehov mv.)
- Liten forståelse fra storsamfunnet for hva som kreves for å lykkes med sterke språkmodeller

- Annet: _____

Har institusjonens språkmiljø blitt styrket gjennom veiledningsordningen?

Ja, på hvilken måte: _____

Nei, hvorfor ikke:

Har barnas/elevenes muntlige språk blitt styrket gjennom perioden med bakgrunn i råd fra veiledningene?

Ja, på hvilken måte: _____

Nei, hvorfor ikke:

Har din/deres/ansattes språkbevissthet blitt styrket gjennom prosjektet? (F.eks. snakker du mer samisk, har du mer fokus på samisk språk i møte med barna i arbeidshverdagen osv.)

Ja, på hvilken måte: _____

Nei, hvorfor ikke:

Hvilke behov har dere framover for å styrke det samiske språket ved deres institusjon?

Er det behov for en fast veiledningsordning for sterke språkopplæringsmodeller?

Hvorfor?

Hvor godt har veiledninga fungert med hensyn til

- innhold:
- form (besøk, Teamsmøter, presentasjoner, diskusjoner):
- hyppighet (ca. 1 gang pr. mnd):
- tid for å arbeide med temaene mellom veiledningsordningen

- Annet: _____

Hvordan kan vi forbedre/videreutvikle veiledninga med hensyn til

- Innhold:
- Form: _____
- Hyppighet: _____
- Utviklingstid: _____
- Annet: _____

Andre innspill til Sametinget og Sámi allaskuvlla/Samisk høgskole/ Sámi lohkguovddáš – Sáme láhkånguovdásj – Saemien lohkejejrnge – Nasjonalt senter for samisk i opplæringa?